

Tweede inventarisatie cultuurcoaches

Rapportage januari 2017

nde de Lijk.
e aduic
am Ateur

Tweede inventarisatie cultuurcoaches

Rapportage januari 2017

Inhoud

Inleiding	4
Een terugblik	4
Inventarisatie	5
1 De actualiteit	6
1.1 De cultuurcoach: een stand van zaken	6
1.2 Bezuinigingen op cultuurbeleid	6
1.3 Cultuureducatie met Kwaliteit	7
1.4 Impuls muziekonderwijs	9
1.5 Bestuurlijk kader Cultuur en Onderwijs: goed cultuuronderwijs voor ieder kind	9
1.6 Onderwijs 2032	9
1.7 Basis voor Cultuureducatie	10
1.8 De Impuls anno 2017	11
Portret 1 Andrea Jacobs, cultuurcoach van het eerste uur	12
Kunstenaar en museumjuf	12
Intense band	12
Inbedding	12
Samen voor de klas	13
Portret 2 Marktplaats Plaza Cultura zet in op volwaardig cultureel programma	14
Integratie	14
Cultuurloper	14
Cultuurcoördinator	15
Speeddaten	15
Samenwerken met de regio	15
2 Cultuurcoach, de praktijk	16
2.1 Respons	16
2.2 Aanstelling	16
2.3 Profiel van de cultuurcoach	17
2.4 Doelstelling	18
2.5 Rollen en taken	19
2.6 Activiteiten	19
2.7 Samenwerking	21
2.8 Samenwerking met het onderwijs	22
2.9 Invloedrijke ontwikkelingen	23
2.10 Cultuurcoaches over hun werk	24
Portret 4 Anne-Marie Knippels, brug tussen theatergezelschap en school	26
Na schooltijd	26
In de school	26
Spannend	27
Partners	27
Ontdekkend leren	27

Portret 5 KLEURinCULTUUR brengt kunst in de wijk	28
Win-winsituatie	28
Een andere aanpak	28
Financiën ieder jaar een zorg	28
Erkend leerbedrijf	29
Extra aandacht voor kansarme kinderen	29
Eén en al oor	29
Audities leerorkest	29
3 Gemeentelijke uitvoering van de regeling	31
3.1 Respons en deelname aan de regeling	31
3.2 Werkgeverschap	31
3.3 Financiering	32
3.4 Doelen en resultaten	33
3.5 Rollen en taken cultuurcoaches	34
3.6 Actuele ontwikkelingen	35
3.7 Gemeenten over de Impuls-regeling	36
Portret 6 Cultuurcoaches inzetten voor onderwijskwaliteit	39
Onderdeel van de school	39
Breed palet van taken	39
Samenwerking met culturele instellingen	39
Continuïteit en ontwikkeling	40
Duidelijke concrete afspraken	40
Portret 7 'Cultuurnota 3.0' in Oosterhout: cultuurcoaches coördineren beleidsproces	41
Oosterhout hecht waarde aan cultuur	41
Cultuur 3.0?	41
De cultuurcoach als spil	41
Loslaten en verbinden als succesfactoren	42
Achtergrond	42
4 Conclusies	43
4.1 Meer cultuurcoaches dan beoogd	43
4.2 Vrijheid biedt maatwerk	43
4.3 Werknemerschap en werkgeverschap	43
4.4 Doelstellingen cultuurcoach	44
4.5 Rijksbijdrage labelen	44
5 Aanbevelingen per doelgroep	45
Algemeen	45
Rijksoverheid	45
Gemeenten	45
Cultuurcoaches	46
6 Geciteerde werken	47
Colofon	49

Inleiding

De bezuinigingen op de culturele infrastructuur enerzijds en de extra aandacht en middelen voor cultuuronderwijs anderzijds, zijn ontwikkelingen waarmee cultuurcoaches in de praktijk direct te maken hebben. Na de inventarisatie onder cultuurcoaches in 2013 wilde het LKCA dan ook opnieuw de stand van zaken in het werkveld van de cultuurcoach onderzoeken. Anders dan in 2013 zijn bij de inventarisatie in 2016 naast cultuurcoaches ook gemeenten bevroegd. Deze publicatie geeft een beeld van onze bevindingen en aanbevelingen.

Belangrijk is de constatering dat in 2016 zo'n 256 fte aan cultuurcoaches, ofwel combinatiefunctionarissen cultuur, is gerealiseerd. Veel meer dan de oorspronkelijk beoogde 135 fte. De cijfers laten zien dat de vraag naar cultuurcoaches groter is dan de norm die destijds is afgesproken. De vrijheid die gemeenten krijgen voor het invullen en realiseren van combinatiefunctionarissen cultuur, brengt een zeer diverse beroepspraktijk met zich mee die zich nog verder lijkt te verbreden.

Uit de inventarisatie komt naar voren dat een deel van de cultuurcoaches niet alleen voor onderwijs en cultuur worden ingezet, maar ook voor andere sectoren.

Zorgelijk vinden wij de constatering dat, ondanks de tevredenheid over de resultaten die cultuurcoaches boeken, 72% van de ondervraagde gemeenten aangeeft geen of onvoldoende structurele middelen beschikbaar te hebben en de contracten van veel cultuurcoaches in 2016 of 2017 aflopen. Dit scheidt teveel onzekerheid over de toekomst van de cultuurcoach.

Een terugblik

Het initiatief voor ten minste 1800 combinatiefuncties startte in 2007. Met de ondertekening van de *Impuls brede scholen, sport en cultuur* door de bewindslieden van VWS en OCW, vertegenwoordigers van de VNG, NOC*NSF, Verenigde Bijzondere Scholen (VBS) en de Cultuurformatie, spraken deze partijen af voor cultuur te werken aan:

- het uitbreiden van het aantal brede scholen met sport- en culturaanbod in zowel het primair als het voortgezet onderwijs, om te beginnen in de veertig krachtwijken;
- het bevorderen dat de jeugd tot 18 jaar vertrouwd raakt met één of meer kunst- en cultuurvormen en het stimuleren van actieve kunstbeoefening door jongeren.

In de bestuurlijke afspraken werd eveneens een verdeling over de verschillende sectoren opgenomen. De verdeling zag er als volgt uit:

- Ten minste 34% van de fte's wordt ingezet in het primair onderwijs.
- Ten minste 10% van de fte's wordt ingezet in het voortgezet onderwijs.
- Ten minste 50% van de fte's wordt ingezet in de sportsector.
- Ten minste 6% van de fte's wordt ingezet in de cultuursector.

De bovenstaande verdeling is gebaseerd op de herkomst van de beschikbare middelen op de rijksbegroting (onderwijs, sport en cultuur) en het behalen van de verschillende doelen van de impuls. (Wajer, 2016)

In 2012 investeerde het Ministerie van VWS in een uitbreiding en een bredere inzet van de combinatiefuncties. Met de nieuwe regeling, *Brede impuls combinatiefuncties*, wilde VWS dat sport niet alleen verbindingen legde met onderwijs, sportverenigingen en culturele organisaties, maar ook met welzijn, gezondheid en kinderopvang. De nieuwe buurtsportcoaches moesten zowel jong als oud stimuleren om meer te gaan bewegen en sport- en beweegaanbod organiseren in de buurt. Het aantal te realiseren coaches steeg met deze nieuwe impuls van minimaal 1800 naar 2900 fte. Het Ministerie van OCW zag in 2012 geen reden om de inzet van combinatiefuncties cultuur uit te breiden en te verbreden.

Inventarisatie

Bij het LKCA, dat opdracht heeft om de cultuurcoaches te ondersteunen, rees in 2012 de vraag in hoeverre de recente ontwikkelingen in de culturele sector van invloed waren op het werk van cultuurcoaches. Met welke opdracht gaan cultuurcoaches op pad? Hebben ze een functieprofiel? Welke rollen vervullen ze in het veld? Zijn coaches en gemeenten tevreden over het resultaat van de werkzaamheden? En, in hoeverre werken cultuurcoaches nog aan de oorspronkelijke doelstellingen?

Om dit in kaart te brengen voerde het LKCA zoals gezegd in 2013 een inventarisatie uit onder cultuurcoaches en deze is 2016 herhaald. Om het perspectief te verbreden zijn anders dan in 2013 ook gemeenten bevroegd.

In deze publicatie leest u onze bevindingen en aanbevelingen naar aanleiding van de inventarisatie onder gemeenten en cultuurcoaches. Maar eerst geven we een vrij uitgebreid beeld van de veranderingen die zich sinds de invoering van de cultuurcoach hebben voorgedaan in de culturele sector, omdat deze mogelijk van invloed zijn op het werk van de cultuurcoaches.

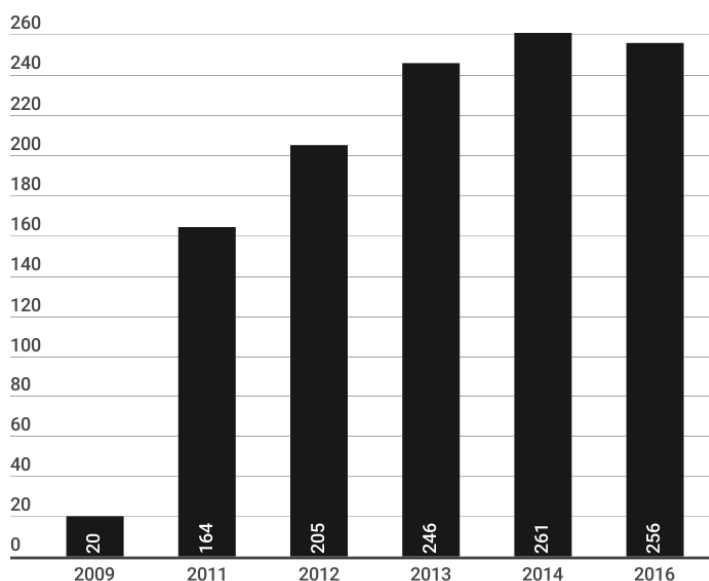
1 De actualiteit

Het cultuureducatieve veld is sinds de start van de *Impuls brede scholen sport en cultuur* in 2008, sterk veranderd. Dit eerste hoofdstuk gaat kort in op de ontwikkelingen die mogelijk van invloed zijn op het werk en functioneren van cultuurcoaches.

1.1 De cultuurcoach: een stand van zaken

Een combinatiefunctionaris is in dienst bij één werkgever, en werkt voor zowel het onderwijs als de sport- of cultuursector. Wanneer de combinatiefunctionaris werkt voor school en culturele instelling, is de naam meestal cultuurcoach. De *Impuls* werd gefaseerd ingevoerd (2008-2016).

Gemeenten ontvangen bij deelname structureel een bijdrage van de Rijksoverheid en ‘matchen’ deze met eigen middelen. In het eerste jaar financierde de Rijksoverheid 100%, daarna betaalt het Rijk ongeveer 40% en gemeenten ongeveer 60%. Deelname aan de *Impuls* is vrijwillig.

Aantal fte cultuurcoaches (bron: monitor BMC)

1.2 Bezuinigingen op cultuurbeleid

Met ingang van 2013 bezuinigde de Rijksoverheid, conform het regeerakkoord van het kabinet-Rutte I, in totaal 200 miljoen euro op de culturele sector. Een bezuiniging van ruim 20% op de gehele cultuurbegroting van het Rijk, schrijft minister Bussemaker van OCW op 24 december 2013 in een brief aan de Eerste Kamer. Ze stelde vast dat er op provinciaal en lokaal niveau ook stevig is bezuinigd. In dezelfde brief laat de minister weten dat zij zich gaat inzetten voor de toegankelijkheid van cultuur voor mensen met een lager inkomen, onder meer door het versterken van de kwaliteit van cultuureducatie. (Bussemaker, 2013)

In 2015 bracht organisatieadviesbureau Berenschot provinciale begrotingen en bezuinigingen op het gebied van cultuur in beeld en concludeerde dat alle overheden samen in dat jaar 370 miljoen euro minder uitgaven aan cultuur dan in 2011, een gemiddelde daling van 12,1 %. De provincies besteedden volgens Berenschot in 2015 gezamenlijk 23% minder aan cultuur dan in 2011. Overigens zijn de verschillen tussen de provincies onderling groot. Friesland, Gelderland en Zeeland deden er geld bij, terwijl Overijssel, Zuid-Holland en Utrecht minder dan een kwart van hun cultuurbudget overhielden. De bezuinigingen op cultuur bij de gemeenten zijn eveneens zeer divers. De gemiddelde bezuiniging op gemeentelijk niveau voor 2015 was 7% en in 2014 ging het om 2%. Deze neerwaartse trend doet vermoeden dat veel bezuinigingen pas na 2015 zijn doorgezet. Kleine gemeenten besteden 80 tot 90% van hun cultuurbudget aan een bibliotheek, een centrum voor de kunsten of een muziekschool. Bezuinigingen worden óf op deze instellingen afgewenteld, óf betekenen een forse reductie van middelen voor het amateurveld en culturele initiatieven. Berenschot stelde verder vast dat er rijks gelden bijkomen voor bibliotheekvernieuwing, talentontwikkeling en muziekonderwijs. De deelsectoren waarop juist provincies en gemeente bezuinigen. (LKCA, 2015)

Eind december 2015 hield het tv-programma *Nieuwsuur* een enquête onder 174 gemeenten, met de vraag of zij van plan zijn in 2016 te bezuinigen op kunst en cultuur. Bijna twee derde (111 gemeenten) gaf aan dit te gaan doen. Zij waren van plan om samen 10,4 miljoen euro minder uit te geven aan kunst en cultuur dan in 2015. Daartegenover staan vijftig gemeenten die in 2016 juist meer geld wilden vrijmaken voor kunst en cultuur. (LKCA, 2015)

De gemeenten die in 2016 minder budget reserveerden voor kunst en cultuur kortten vooral op muziekscholen, centra voor de kunsten en amateurkunstverenigingen. Dit past in een trend waarbij vooral instellingen voor kunsteducatie het slachtoffer zijn van gemeentelijke bezuinigingen op cultuur. Zo blijkt uit onderzoek van het LKCA dat van de 241 in 1989 gesubsidieerde centra voor kunsteducatie (inclusief muziekscholen) er in 2013 nog 158 over zijn. (Ensink, 2014)

1.3 Cultuureducatie met Kwaliteit

Op 27 oktober 2011 vroegen Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart en Halbe Zijlstra, destijds minister en staatssecretaris van OCW, aan de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur om advies uit te brengen over het beleid om kwalitatief sterke cultuureducatie in ons onderwijs te realiseren. Op 28 juni 2012 kwamen de raden met het advies *Cultuureducatie: leren, creëren, inspireren!* In hun reactie¹ kondigen de bewindslieden het programma *Cultuureducatie met Kwaliteit* aan. Met dit programma willen zij bereiken dat zowel scholen als culturele instellingen aan de kwaliteit van cultuureducatie binnen het onderwijs gaan werken.

Het programma *Cultuureducatie met Kwaliteit* is in 2013 gestart. Onderdeel daarvan is de gelijknamige matchingsregeling, die is ondergebracht bij het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP). Per regio kan een culturele instelling een aanvraag voor de regeling *Cultuureducatie met Kwaliteit* indienen, op voorwaarde dat de desbetreffende provincie dan wel grote gemeente het door het FCP beschikbaar gestelde geld matcht. Binnen deze regeling wordt gewerkt aan

1 24 oktober 2012 reageren met de *Beleidsreactie advies cultuureducatie in het primair onderwijs*.

de ontwikkeling van doorgaande leerlijnen voor cultuureducatie, deskundigheidsbevordering van leerkrachten en educatief medewerkers van culturele instellingen, samenwerking met de culturele omgeving en de beoordeling van de culturele ontwikkeling van leerlingen.

De beleidsbrief over het programma *Cultuureducatie met Kwaliteit* noemt de *Impuls* als goed voorbeeld van een geslaagde samenwerking tussen verschillende overheidslagen. Behalve als voorbeeld komt de *Impuls* verder niet ter sprake in het programma *Cultuureducatie met Kwaliteit*, inhoudelijke afstemming is geen voorwaarde. Wel maakt de regeling duidelijk dat gemeenten het geld uit de *Impuls* niet als matching mogen gebruiken. 'Het door gemeente of provincie gematchte bedrag mag niet afkomstig zijn uit de onderwijsbekostiging die scholen van het Rijk ontvangen. Evenmin kunnen de middelen die verbonden zijn aan de *Impuls brede scholen, sport en cultuur* als matching worden opgevoerd'. (FCP, 2012)

Het programma *Cultuureducatie met Kwaliteit* is voornamelijk gericht op de binnenschoolse cultuureducatie in het primair onderwijs, waar de cultuurcoach juist gericht is op de verbinding met buitenschoolse kunsteducatie. De cultuurcoaches zijn in 2013 overwegend positief over de regeling. De nadruk op de kwaliteit van cultuureducatie is volgens de cultuurcoaches hard nodig in de scholen: '[...] er zijn ook gemeenten waar cultuurcoaches juist een duidelijke rol hebben gekregen in het kader van de regeling *Cultuureducatie met Kwaliteit*. En die keuze ligt eigenlijk heel erg voor de hand. Want is de belangrijkste taak van de cultuurcoach niet een brug te vormen tussen onderwijs en cultuur'. (Vreede, 2013)

In 2015 doet stagiaire Lieke Huiting op verzoek van het LKCA onderzoek naar de rollen die cultuurcoaches vervullen bij het vormgeven van cultuureducatie met kwaliteit. In haar onderzoek vraagt ze aan cultuurcoaches of hun taken zijn veranderd sinds de komst van de regeling *Cultuureducatie met Kwaliteit*. Uit haar onderzoek blijkt dat het merendeel van de cultuurcoaches aangeeft dat hun takenpakket is veranderd sinds de komst van deze regeling. Zo kreeg een cultuurcoach extra uren voor het uitvoeren van een project in het kader van de regeling. Een andere cultuurcoach kreeg meer scholen onder haar hoede. Daarnaast ziet een cultuurcoach vooral veranderingen op het gebied van aanbod. 'In plaats van alleen een kunstmenu is er nu een platform opgericht voor cultuureducatie, dat er zonder de regeling waarschijnlijk niet geweest zou zijn.' Een aantal cultuurcoaches is pas sinds de invoering van de regeling actief (Huiting, 2015)

Het Ministerie van OCW heeft het programma *Cultuureducatie met Kwaliteit* voor de periode 2017-2020 verlengd. Het programma richt zich op een verdieping van wat er in de periode 2013-2016 is gerealiseerd én op het vergroten van het aantal deelnemende scholen. Via het FCP investeert OCW de komende vier jaar 10 miljoen euro per jaar. Gemeenten en provincies matchen dit bedrag met nog eens 10 miljoen euro. Deze gemeenten en provincies hebben samen met OCW een intentieverklaring ondertekend, waarin zij de deelname aan de regeling vastleggen. De activiteiten waarvoor geld kan worden aangevraagd, liggen dan ook in het verlengde van de voorgaande regeling. Het gaat hierbij om implementatie en de verdieping en ontwikkeling van het curriculum voor het leergebied kunstzinnige oriëntatie. Ook in aanmerking komen activiteiten gericht op het versterken van de inhoudelijke deskundigheid van leerkrachten, vakdocenten en educatie medewerkers, in samenwerking met pabo's en kunstvak-

onderwijs. Het versterken van de relatie van de school met de culturele en sociale omgeving past eveneens binnen de regeling.

1.4 Impuls muziekonderwijs

In 2014 geven de minister en staatssecretaris van OCW het muziekonderwijs voor kinderen een impuls. Aanleiding hiervoor zijn de zorgen over de kwaliteit van het Nederlandse muziekonderwijs. De maatregelen geven een impuls aan het muziekonderwijs binnen de kaders van het programma *Cultuureducatie met Kwaliteit*.

Het Ministerie van OCW heeft voor de totale periode van 2015-2020 een bedrag van 25 miljoen euro beschikbaar gesteld voor muziekonderwijs op basisscholen. Met dit geld kunnen scholen:

- zorgdragen voor meer en betere muzieklessen;
- leerkrachten of muziekdocenten opleiden;
- samenwerken met de muziekschool, muziekgezelschappen of poppodia.

Belangrijke voorwaarde voor deze subsidie is dat de aanvragende school moet samenwerken met een culturele instelling of een zzp'er met muziekexpertise.

1.5 Bestuurlijk kader Cultuur en Onderwijs: goed cultuuronderwijs voor ieder kind

Hoewel het programma en de bijbehorende regeling goed zijn ontvangen, realiseren de betrokken partijen zich ook dat goed cultuuronderwijs een lange adem vergt en commitment van alle betrokkenen. Daarom ondertekenden op 16 december 2013 bijna alle provincies en de 35 grootste gemeenten van Nederland (G35) het *Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs* waarin voor de komende tien jaar afspraken gemaakt zijn over de inzet van de diverse partijen voor cultuuronderwijs. Zo zullen alle betrokken partijen, te weten OCW, provincies, gemeenten en PO-Raad, de totstandkoming van lokale overeenkomsten Cultuur en Onderwijs stimuleren. Het Bestuurlijk Kader brengt cultuurcoaches vooral in verband met '[...] het versterken van de kwaliteit van de culturele activiteiten binnen brede scholen (in de noot staat: 'Onder meer via de impuls combinatiefuncties', red.) en integrale kindcentra door het aanbieden van deze activiteiten in één pedagogische lijn met het reguliere onderwijsaanbod. [...].'

(Bestuurlijk kader Cultuur en Onderwijs, 2013)

1.6 Onderwijs 2032

In november 2014 gaf staatssecretaris Dekker het startschot voor een discussie over het onderwijs van de toekomst op scholen voor primair en voortgezet onderwijs. De leidende vraag in de discussie luidt: 'Hoe kunnen we kinderen die nu naar school gaan, zo goed mogelijk voorbereiden op de samenleving en arbeidsmarkt van 2032?' Iedereen in Nederland kan via social media en bijeenkomsten aan de discussie deelnemen.

Het LKCA mengt zich in de discussie. In samenspraak met het onderwijs- en culturele veld formuleert het LKCA adviezen voor het Platform #Onderwijs 2032 in de publicatie *Visie op cultuureducatie in het Funderend Onderwijs*. Voor het primair onderwijs luiden de adviezen onder meer: een geïntegreerd cultuurcurriculum, voldoende aandacht voor afzonderlijke kunstdisciplines en cultureel erfgoed en heldere eindtermen. Voor het voortgezet onderwijs is

het advies om de afzonderlijke cultuurdisciplines als aparte vakken aan te bieden. Ook adviseert het LKCA om binnen een regio onderling afspraken te maken om tot een totaalaanbod te komen en een gradering in te voeren van kunstvakdocenten die gelijkwaardig is aan die van andere docenten. Daarnaast wordt gewezen op het belang van een goede verbinding tussen de binnen- en buitenschoolse cultuureducatie: 'Om talentontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur voor ieder kind maximaal mogelijk te maken, moet er een goede verbinding zijn tussen de binnen- en buitenschoolse cultuureducatie. Dit vraagt om een goede lokale en regionale culturele infrastructuur en vereist een inhoudelijke, methodische en pedagogische aansluiting van het binnenschoolse met het buitenschoolse. Dit betekent ook dat het buitenschools cultuureducatief aanbod in de directe omgeving van het kind voldoende moet zijn in zowel kwantitatief als kwalitatief *opzicht*.' (Kox, 2015)

In januari 2016 bracht het Platform #Onderwijs2032 een advies uit over wat kinderen moeten kennen en kunnen. Het platform heeft vooral gekeken naar een nieuwe balans tussen de drie hoofddoelen van onderwijs: kennisoverdracht, persoonlijke ontwikkeling en voorbereiding op de deelname aan de maatschappij. Het platform adviseert om maatschappelijke thema's en de ontwikkeling en vragen van leerlingen als leidraad voor het onderwijs te nemen. Vakken zijn niet langer het uitgangspunt. Het onderwijs biedt daarom een vaste kern van essentiële kennis over drie aandachtsgebieden: natuur & technologie, mens & maatschappij en taal & cultuur.

Het eindadvies van het Platform #Onderwijs2032 biedt volgens het LKCA een stevige basis voor de verdere uitwerking van cultuureducatie in het funderend onderwijs, en ruimte voor culturele instellingen en aanbieders om te zorgen voor een rijke leeromgeving. Het advies verwijst op sommige punten naar de verbinding met het voor- en naschoolse domein, maar het LKCA mist aandacht voor de schoolstructuur zelf, met de schoolduur en schooltijden, als randvoorwaarde die nader onderzoek behoeft. Dat is een groot gemis in een voor het overige uitgebalanceerd advies, dat op andere terreinen al wel verder over de grenzen durfde te kijken. (Kox, 2016)

Cultuurcoaches kunnen een rol spelen bij het vormgeven van een rijke leeromgeving en de verbinding tussen het binnen- en buitenschoolse. In de uitwerking van #onderwijs 2032 zou nagedacht moeten worden over de rollen die cultuurcoaches op zich kunnen nemen.

1.7 Basis voor Cultuureducatie

In juli 2015 drongen de fracties van PvdA en VVD bij de minister aan op een referentiekader voor cultuureducatie. In tegenstelling tot wat de minister voor ogen staat met een referentiekader, namelijk een verzameling bestuurlijke afspraken, zien de fracties het kader eerder als een ambitieuze visie op de inhoudelijke doelen van cultuureducatie; wat zou elk kind beleefd en gedaan moeten hebben? Pas daarna volgt in hun optiek de vraag hoe je dat tot stand brengt en wat de taakverdeling is tussen de verschillende partijen, van lokale overheden tot culturele instellingen en het onderwijs.

De minister van OCW vraagt het LKCA vervolgens om een basis voor cultuureducatie te ontwikkelen. Deze basis vormt een gezamenlijk houvast voor het binnen- en buitenschoolse domein. In november 2016 publiceert het LKCA de *Basis voor Cultuureducatie, Handreiking voor de toekomst van binnen- en buitenschoolse cultuureducatie*. Uitgangspunt is dat kinderen tot 18

jaar binnenschools kennismaken met cultuur en zich daarin kunnen verdiepen. Buitenschools kunnen ze daarop voortbouwen voor verdere verdieping en talentontwikkeling binnen een cultuurvak. Dit biedt de kans om de gehele schoolloopbaan deze talenten ook als amateurkunstbeoefenaar te ontwikkelen, en geeft een enkeling de bagage om de kans op toelating tot het kunstvakonderwijs te vergroten.

De handreiking benoemt tien concrete uitgangspunten voor kwalitatief goede cultuureducatie die bereikbaar is voor elke leerling. Eén van de uitgangspunten luidt: 'Gemeenten stellen combinatiefunctionarissen cultuur aan. Elke school zorgt voor een aanspreekpunt in de vorm van een cultuurcoördinator.' (LKCA, 2016)

1.8 De Impuls anno 2017

In het laatste peiljaar (2016) zijn in totaal 2847.01 fte combinatiefunctionarissen gerealiseerd, waarvan 9% in de cultuursector. In het basisonderwijs en de sport gaat het om de hoogste percentages fte van respectievelijk 29% en 32%. In 2016 zou dus een aantal van 256 fte aan cultuurcoaches moeten zijn gerealiseerd zo blijkt uit de meest recente monitor van BMC.

Sinds de invoering van de *Impuls brede scholen sport en cultuur* zijn de doelstellingen voor cultuur nooit landelijk herzien of bijgesteld, hoewel er sindsdien veel is veranderd in zowel het onderwijs als het culturele veld.

Sinds 2012 heeft de culturele sector immers te maken met forse landelijke, provinciale en lokale bezuinigingen, terwijl de stimuleringsregeling *Cultuureducatie met Kwaliteit* in datzelfde jaar van start ging en er extra is ingezet op de kwaliteit van cultuuronderwijs, om alle kinderen te bereiken.

De in dit hoofdstuk beschreven infrastructurele bezuinigingen enerzijds en extra aandacht en middelen voor cultuuronderwijs anderzijds, zijn ontwikkelingen waarmee de cultuurcoach in de praktijk direct te maken heeft. In plaats van de 135 fte beoogde combinatiefuncties cultuur zijn er in 2016, ca. 256 fte gerealiseerd. Gemeenten lijken met deze extra inzet de werkzaamheden van cultuurcoaches te waarderen, maar wellicht zijn het ook cultuurcoaches die lokaal de gaten dichten die door de bezuinigingen op de infrastructuur zijn ontstaan.

Het is dus de vraag of gemeenten de cultuurcoach nog inzetten voor het bereiken van de eerder genoemde doelstellingen uit 2008:

- het uitbreiden van het aantal brede scholen met sport- en culturaanbod in zowel het primair als het voortgezet onderwijs, om te beginnen in de veertig krachtwijken;
- het bevorderen dat de jeugd tot 18 jaar vertrouwd raakt met één of meer kunst- en cultuurvormen en het onder jongeren stimuleren van actieve kunstbeoefening.

Of zijn deze doelstellingen inmiddels (deels) door de praktijk ingehaald? De volgende twee hoofdstukken geven een beeld van onze bevindingen en hoofdstuk 4 en 5 bevatten de aanbevelingen over de inzet van cultuurcoaches. Tussen de verschillende hoofdstukken treft u een aantal verhalen uit de praktijk.

Portret 1

Andrea Jacobs, cultuurcoach van het eerste uur

'Je kómt vanuit het museum, maar je bént in de school. Dat is soms verwarrend, maar vooral heel rijk', zegt Andrea Jacobs die 7 jaar geleden neerstreek in de Mariaschool in Rotterdam Delfshaven. De school had een lokaal over en dat werd door Andrea helemaal ingericht als filiaal van Museum Boijmans van Beuningen waar zij al werkzaam was als museumdocent. Er kwamen posters te hangen en reproducties van kunstwerken. Als begeleider en rondleider van groepen kreeg zij nu een extra taak: het leggen van een verbinding tussen de school en het museum. Het was dus nadrukkelijk niet de bedoeling dat zij zou fungeren als vakleerkracht beeldend. Zij wordt niet voor niets museumjuf genoemd.

Kunstenaar en museumjuf

Tijdens haar lessen wordt weliswaar getekend en geschilderd, geknipt en geplakt, maar het aanleren van die vaardigheden is niet het hoofddoel. 'Het is voor leerlingen prettig om iets moois te kunnen maken, maar wat mij betreft is het meest belangrijk om de kunstenaar in jezelf te ontdekken, al klinkt dat misschien wat zwaar. Kunst leren kennen vind ik belangrijker dan goed te kunnen figuurzagen of de beeldaspecten op een rijtje te hebben. Dat is het verschil met een vakleerkracht. Ik ben zelf ook kunstenaar en dat is de basis van waaruit ik werk. De blik van de kunstenaar is van belang voor mijn lessen.'

Intense band

De collectie van het museum is altijd uitgangspunt van de lessen. Daarnaast brengen de leerlingen vier keer per jaar een bezoek aan 'hun' Boijmans. Door deze frequentie voelen zij zich er thuis en wijzen zij hun ouders tijdens speciale evenementen de weg. Inmiddels verliet de eerste lichte leerlingen de Mariaschool die het museum tijdens hun schoolcarrière minstens 24 keer hebben bezocht. Het museum hecht veel belang aan de intense band die met de Mariaschool en met de andere basisscholen waar cultuurcoaches werkzaam zijn is ontstaan. 'Wij willen graag dat de kinderen hun wijk uit komen, maar het museum moet ook van zijn eilandje af', zegt Catrien Schreuder die als hoofd educatie van het museum verantwoordelijk is voor de werkzaamheden van de cultuurcoaches: 'We benutten de ervaringen die we opdoen door aanwezig te zijn in die scholen om op een goede manier een bijdrage te leveren aan de invulling van het cultuuronderwijs'.

Inbedding

De Mariaschool was een van de eerste scholen waar de verlengde schooldag werd ingevoerd. De leerlingen hebben dus de hele dag les en alle klassen komen gedurende het hele jaar in het leslokaal van Andrea. De leerkrachten hadden vrij gedurende het uur dat hun groep zich in het museumlokaal bevond. Dat had tot gevolg dat de museumlessen los kwamen te staan van de overige lesstof. 'Van de leerkrachten kon je moeilijk verwachten dat zij hun schaarse tijd zouden gebruiken om mee te kijken', zegt Andrea Jacobs daarover, 'maar we zijn toch gaan zoeken naar een manier om de lessen meer in te bedden in het curriculum. Nu is de volgende oplos-

sing gevonden: wanneer de leerkrachten hun klas bij mij hebben afgeleverd, blijven zij de eerste 5 minuten even meekijken. Ik zorg er altijd voor dat ik de doelen op het bord heb geschreven. En meestal lukt het me ze 's ochtends vroeg al aan de leerkrachten door te geven. Zij kunnen er dan al aan refereren en tegen de leerlingen zeggen: "ik ben benieuwd of jullie dat gaan halen!" Vijf minuten voor het eind van de les komen ze hun groep weer ophalen en checken of het gelukt is. Zo ontstaat er een verband. Dat werkt veel beter.'

Samen voor de klas

Op de Montessorischool, waar Andrea Jacobs nu cultuurcoach is, blijven de leerkrachten er gedurende de hele les bij. Dat is volgens haar de ideale manier: 'Het is de bedoeling om de leerkrachten op deze manier te scholen en ik leer er ook heel veel van. De eigen kleuterjuf merkt bijvoorbeeld veel eerder dan ik wanneer de concentratie van de kinderen verslapt, terwijl ik een verhaal aan het vertellen ben. Zij springt dan op en gaat even een liedje zingen. Ik vind dat een heel prettige manier van werken. Zo leren we allebei van elkaar.'

Portret 2

Marktplaats Plaza Cultura zet in op volwaardig cultureel programma

In de gemeenten St. Michielsgestel en Vught kom je niet om Kristel van Lieshout heen als je aan de slag wilt met cultuureducatie in het onderwijs. Al sinds 2007 is zij hét aanspreekpunt van de marktplaats Plaza Cultura. Als verbinder, organisator en inspirator vormt Kristel de schakel tussen vraag en aanbod. Ze heeft contact met vijf verschillende schoolbesturen, schuift aan bij directie overleggen van basisscholen en verliest ook de peuterspeelzalen en kinderdagverblijven niet uit het oog. En dan is ze ook nog eens intermediair voor Cultuureducatie met Kwaliteit.

Integratie

Rode draad in de aanpak van Plaza Cultura is het integreren van het cultuuraanbod in de lesstof en binnen diverse vakgebieden op de scholen. 'We willen de lijn doorzetten naar een volwaardig cultureel programma binnen de gemeenten Sint-Michielsgestel en Vught', vertelt Kristel. Over draagvlak van de schoolbesturen hoeft ze zich geen zorgen te maken. In 2013 stopte de provincie de financiering en twee jaar later volgde ook nog het faillissement van MIK (centrum voor de kunsten in Schijndel). De schoolbesturen sloegen de handen in één. De opvatting van de provincie – een goedlopend lokaal initiatief moet ook lokaal geadopteerd worden – hield stand. Schoolbesturen en gemeenten kwamen tot een unaniem akkoord over de voortgang van Plaza Cultura. In 2015 – toen MIK verdween – stond het schoolbestuur SKIPOS op als nieuwe juridische werkgever van Plaza Cultura. Bovendien hebben de gemeentes verschillende manieren gevonden om de intermediairfunctie te financieren. In St. Michielsgestel gebeurt dit deels door het onderwijs en deels door de gemeente. De regeling combinatiefunctionaris vergoedt in Vught de kosten.

Cultuurloper

Alle scholen in het werkgebied van Kristel nemen inmiddels deel aan de Cultuurloper, door Kunstbalie ontwikkeld dankzij het programma Cultuureducatie met Kwaliteit. Een resultaat om trots op te zijn. Zo langzaam aan merkt Kristel ook dat de vraag vanuit de scholen verandert. 'Het gaat meer van productgericht naar procesgericht. Scholen kijken steeds vaker hoe het culturele aanbod beter aansluit bij de eigen (tijdens het ambitiegesprek) uitgesproken ambities op het gebied van cultuuronderwijs. Bijvoorbeeld door aan te sluiten bij thema's of al bestaande lesprogramma's. Daarom inventariseer ik regelmatig bij de scholen hun wensen, voorkeuren en ambities. Projecten en activiteiten zijn niet langer alleen maar 'voor de leuk' in de Brabantse gemeenten. Alles wat we nieuw opzetten, wordt nu ook echt gereflecteerd en getoetst aan de ambities van de scholen', legt Kristel uit. 'We betrekken hier ook de partners in, daar is een belangrijke rol weggelegd voor de intermediairs. Zij zetten samen met Kunstbalie scholingen op zodat de aanbieders de taal van de school leren en dus ook kunnen aansluiten bij de ambities. Mooi voorbeeld hiervan is Grondstof.

Cultuurcoördinator

Nog zo'n mooi resultaat in Vught en St. Michielsgestel: elke basisschool heeft in ieder geval één en soms zelfs twee gecertificeerde cultuurcoördinatoren. Zij hebben vier keer per schooljaar een overleg met de intermediair. De eerste bijeenkomst staat altijd in het teken van scholing in de discipline die dat jaar in de spotlights is gezet. Op deze manier komen alle disciplines aan bod komen en kan de gemeente bovendien ook breed aanbod inkopen, bijvoorbeeld als het gaat om een tentoonstelling of expositie. Dan zijn er nog twee bijeenkomsten die worden ingevuld vanuit de vragen van de cultuurcoördinatoren. 'Zo lag de focus in januari op de gedrags-indicatoren en werd de scholing ZO DUS! ingezet. In september ging het om scholing rondom Jeroen Bosch en hoe we op een onderzoekende manier met zijn schilderijen aan de slag kunnen. De rol van de icc'ers verschuift geleidelijk van ontvangend naar een meer actievere rol, het wordt steeds meer iets van ons samen', ziet Kristel.

Speeddaten

Cultura organiseert voor de laatste bijeenkomst van het schooljaar een speeddate tussen de icc'ers en de aanbieders van de betreffende discipline. Zo kan de culturele agenda voor het komende jaar door de scholen ingevuld worden met divers aanbod. Op deze manier kunnen scholen een overwogen keuze maken. De scholen zijn uiteraard zelf verantwoordelijk voor de invulling. De intermediair adviseert inhoudelijk en sluit telkens weer aan bij de ambities van de scholen. Er wordt aangesloten bij de culturele competenties en daarbij wordt gelet op de drie domeinen uit de Cultuurloper. Domein 1 (in huis) en 2 (de culturele omgeving) vullen scholen na de speeddates meestal vrij snel in. Ik merk dat domein 3 (uit de grote wereld) vaak wat lastiger is. Daar is dan ook een grotere rol voor de intermediair weggelegd. Voor dit jaar betekent het dat veel scholen Jeroen Bosch als thema hebben.'

Samenwerken met de regio

De marktplaatsen Maas en Meierij (Vught, Uden, Bernheze, Veghel, Sint-Oedenrode- Schijndel en Boxtel) vormen gezamenlijk 3M. 'Omdat we elkaar kunnen aanvullen of met elkaar kunnen meeliften. We vinden elkaar wel', weet Kristel. 3M is er ook om het gedachtegoed van CmK uit te wisselen. Om de twee jaar organiseren ze samen een regionale studiedag voor icc'ers. Verder zijn er ook veel gezamenlijke cursussen en deskundigheidsbijeenkomsten voor icc-ers, leerkrachten en culturele aanbieders.

2 Cultuurcoach, de praktijk

2.1 Respons

De vragenlijst voor de cultuurcoaches is verstuurd naar 286 bij het LKCA bekende cultuurcoaches. Het is niet met zekerheid te zeggen dat dit adressenbestand compleet is. Een aantal van 55 cultuurcoaches heeft de vragenlijst (deels) ingevuld, een respons van 19%. Een aantal van 41 cultuurcoaches heeft de vragenlijst in zijn geheel ingevuld, dit is 15% en daarmee een vrij lage respons. Dit vraagt om enige voorzichtigheid in de veralgemenisering van de gevonden uitkomsten. Maar tezamen met de uitkomsten van de vragenlijst onder gemeenten in het volgende hoofdstuk, geeft het wel degelijk een beeld van de cultuurcoach anno 2016.

2.2 Aanstelling

De respondenten is gevraagd bij welke organisatie ze als cultuurcoach in dienst zijn. De categorie 'Overig' bleek het meest van toepassing voor de respondenten. Bij nadere bestudering van de toelichting blijkt een aantal van hen aangesteld te zijn bij een welzijnsinstelling of bij een andere culturele instelling, zoals een jeugdtheaterhuis en een poppodium. Ook een 'schoolbestuur' en 'school voor speciaal onderwijs' zijn genoemd. Drie andere antwoorden laten zien dat het werkgeverschap van de cultuurcoaches soms bestaat uit ingewikkelde constructies: 'Ik ben een medewerker van de gemeente, maar het salaris gaat via een uitzendbureau', 'Als zzp'er word ik voor cultuureducatie betaald door het lokale museum' en 'Als zzp'er werkzaam bij een stichting voor kunst- en cultuureducatie en cultuurparticipatie.'

Overig	24%
Centrum voor de kunsten	22%
Zzp'er	13%
Gemeente	11%
Bibliotheek	7%
Ondersteuningsinstelling	7%
Museum/erfgoedinstelling	6%
Dans-/theatergezelschap	4%
School voor voortgezet onderwijs	2%
Muziekschool	2%
Theater/schouwburg	2%
School voor primair onderwijs	-
Kinderopvang	-
Commerciële culturele instelling	-
N	54

Toch blijkt net als in 2013 ook het centrum voor de kunsten een belangrijke werkgever van de cultuurcoaches te zijn. De categorie 'Zzp'er' is aan de vragenlijst van 2016 toegevoegd, omdat deze respondenten eerder te veel de categorie 'Anders' aankruisten. In 2016 is deze categorie

aangekruist door 13% van de respondenten.

De respondenten is ook gevraagd sinds welk jaar ze als cultuurcoach werkzaam zijn en tot wanneer hun contract loopt. De antwoorden zijn weergegeven in onderstaande tabel. Veel respondenten zijn al enige tijd werkzaam als cultuurcoach: 60% is hiermee in 2012 of eerder begonnen. Eén van de respondenten bleek inmiddels niet meer werkzaam te zijn als cultuurcoach en voor een groot deel van de respondenten loopt het contract af in 2016 of 2017.

Jaar indiensttreding			Jaar uit dienst		
Jaar	Frequentie	Percentage	Jaar	Frequentie	Percentage
2006	1	2%	2011	1	3%
2008	2	5%	2016	14	36%
2009	2	5%	2017	11	28%
2010	3	7%	2018	5	13%
2011	5	12%	2019	1	3%
2012	13	30%	2020	3	8%
2014	9	21%	2021	2	5%
2015	6	14%	2024	1	3%
2016	2	5%	2026	1	3%
N=43			N=39		

Gemiddeld zijn de respondenten 18 uur in de week werkzaam als cultuurcoach, waarbij de gegeven antwoorden variëren van 3 tot 38 uur in de week. Ook het gegeven dat 50% minder dan 16 uur per week werkzaam is als cultuurcoach en de overige 50% meer dan 16 uur per week, illustreert dat de omvang van het dienstverband van de cultuurcoaches sterk uiteenloopt.

2.3 Profiel van de cultuurcoach

Verreweg de meeste respondenten hebben een opleiding op hbo-niveau (75%). Een percentage van 9% heeft een hoger opleidingsniveau en 9% een lager opleidingsniveau dan hbo. 6% heeft de categorie 'Overig' aangekruist. Het ging dan vaak om een master kunsteducatie en één persoon noemde de master Special Educational Needs. 62% van de respondenten heeft een functieprofiel op papier.

De meeste cultuurcoaches (74%) vinden dat de opleidingseis van de functie aansluit bij de opleiding die zij hebben gevolgd. 9% van de cultuurcoaches zegt onder zijn niveau te werken. Alle respondenten die dit antwoord gaven zijn in het bezit van een hbo-diploma. Eén respondent, met een havodiploma, zegt boven zijn opleidingsniveau te werken.

2.4 Doelstelling

De oorspronkelijke regeling in het kader van de *Impuls brede scholen sport en cultuur* heeft twee doelstellingen ten aanzien van de inzet van de combinatiefunctionarissen. De eerste doelstelling is uitbreiding van het aantal brede scholen met sport- en cultuuraanbod in zowel het primair als het voortgezet onderwijs. Twaalf respondenten (30%) zeggen dat zij dit nastreven. De andere doelstelling luidt: 'Het bevorderen dat de jeugd tot 18 jaar vertrouwd raakt met één of meer kunst- en cultuurvormen en het onder jongeren stimuleren van actieve kunstbeoefening.' In de vragenlijst is deze doelstelling opgesplitst in twee doelstellingen:

- 28 respondenten (70%) willen jongeren vertrouwd laten raken met één of meer kunstvormen.
- achttien respondenten (45%) willen de actieve kunstbeoefening van jongeren in de vrije tijd stimuleren.

Naast de oorspronkelijke doelstellingen van de regeling is ook een aantal andere doelstellingen voorgelegd. Opvallend is de hoge score bij de doelstelling 'Verbeteren van de kwaliteit van cultuuronderwijs', die goed aansluit bij het programma *Cultuureducatie met Kwaliteit* en de afspraken uit het Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs. Ook de verbinding tussen de binnen- en buitenschoolse cultuureducatie blijkt een doelstelling van veel cultuurcoaches te zijn. De doelstellingen die zich niet richten op cultuureducatie op en rondom school, zoals het 'Stimuleren van cultuuraanbod in de wijken' of het 'Stimuleren dat meer kinderen/jongeren lid worden van een amateurkunstvereniging', behoren beduidend minder vaak tot de doelstellingen van de cultuurcoaches.

Verbeteren van de kwaliteit van cultuuronderwijs (binnenschools)	88%
Verbinden van cultuuronderwijs (binnenschools) met de buitenschoolse cultuureducatie	73%
Stimuleren van een dagelijks cultuuraanbod op en rond de school	70%
Verbeteren van de kwaliteit van buitenschoolse cultuureducatie	43%
Stimuleren dat meer kinderen/jongeren lid worden van een amateurkunstvereniging	35%
Stimuleren van cultuuraanbod in de wijken	33%
Anders	23%
N	40

Negen respondenten vulden weer andere doelstellingen in. Verbinden staat in veel van deze antwoorden centraal, zoals 'verbinding tussen culturele instellingen onderling', 'lokale aanbieders verbinden met het onderwijs', 'organiseren van een netwerk met scholen en kunstenaars' en 'ontwikkelen van culturele en erfgoed activiteiten en verbinden van verschillende partijen'.

De andere antwoorden laten zich typeren als het ontwikkelen van activiteiten op school. Zo stelt één respondent zich ten doel: 'Verdiepen en verbreden van muziekeducatie'. Twee respondenten noemen in hun doelstelling ook de deskundigheidsbevordering van leerkrachten.

2.5 Rollen en taken

Verbeteren van de kwaliteit van cultuuronderwijs, verbinden van cultuuronderwijs met de buitenschoolse cultuureducatie en het stimuleren van een dagelijks cultuuraanbod op en rond de school zijn dus de meest nagestreefde doelen. De vraag rijst welke rol de cultuurcoaches het beste op zich kunnen nemen om deze doelstellingen te bereiken.

Op basis van het onderzoek van Lieke Huiting zijn zeven rollen te onderscheiden die cultuurcoaches kunnen vervullen. (Huiting, 2015) Aan deze rollen is een aantal taken verbonden en de cultuurcoaches kregen de vraag welke van deze taken zij vervullen. De antwoorden komen redelijk overeen met de uitkomsten van de inventarisatie uit 2013. Hoewel de vragenlijst destijds andere taken voorlegde, was de conclusie toen ook al de volgende: 'Veel van de taken zijn te omschrijven als coördinerende taken.'

De taken die nu veel genoemd worden vallen veelal onder de rol 'Verbinder' en 'Coach'. Bij 'Verbinder' zijn dit onder andere de volgende taken:

- het cultuureducatief aanbod kennen en inzichtelijk maken voor scholen;
- bemiddelen tussen vraag van de school en cultuureducatief aanbod;
- partnerschap faciliteren tussen school en cultuureducatief aanbieder.

Bij de rol van 'Coach' noemen veel respondenten de volgende werkzaamheden:

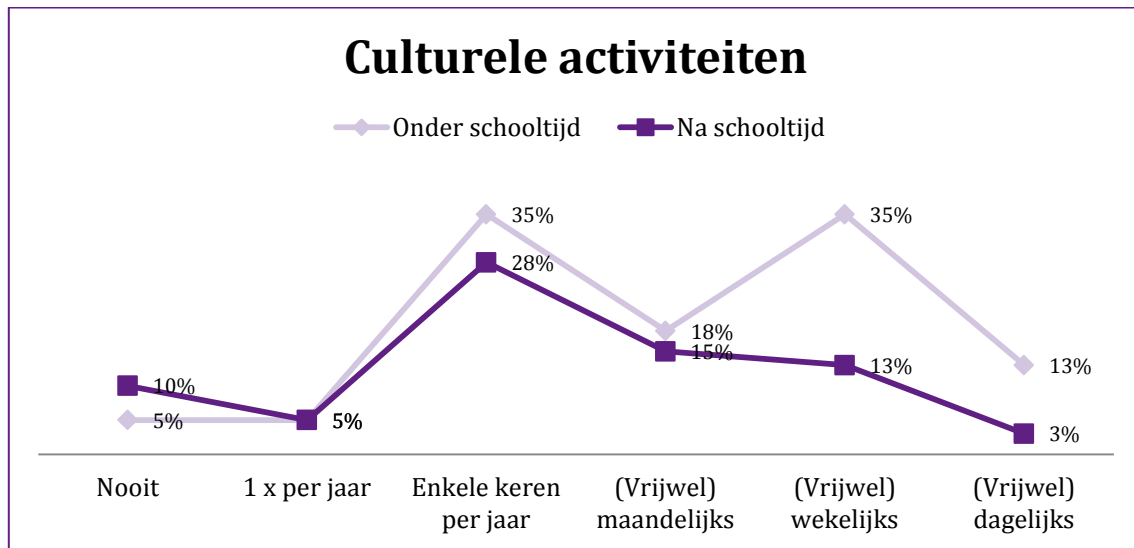
- coachen door mee te denken over visie, beleid of activiteiten;
- coachen door te adviseren vanuit eigen kennis en expertise;
- coachen door een activiteit of proces te begeleiden;
- expertise inbrengen vanuit het netwerk.

Een compleet overzicht van alle voorgelegde taken en de mate waarin respondenten deze taken uitvoeren is te vinden in de bijlage.

2.6 Activiteiten

Gezien de doelstellingen van de regeling *Impuls brede scholen sport en cultuur*, die gericht zijn op het stimuleren van cultuurdeelname van de leerplichtige jeugd, is gevraagd of de activiteiten onder of na schooltijd plaatsvinden.

Uit de respons is op te maken dat de activiteiten net iets vaker onder schooltijd plaatsvinden. Ook is gevraagd hoe vaak er culturele activiteiten ondernomen worden die plaatsvinden buiten de muren van het schoolgebouw. De helft van de respondenten zegt dat dit enkele keren per jaar voorkomt.

Niet op school	
Nooit	13%
Eén keer per jaar	8%
Enkele keren per jaar	50%
(Vrijwel) maandelijks	13%
(Vrijwel) wekelijks	13%
(Vrijwel) dagelijks	5%
Weet ik niet	0%

N = 40

De activiteiten zijn vaak gericht op kinderen op een basisschool of kinderen van een bso, in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar. 'Vrijwel wekelijks' wordt het meest aangekruist als we vragen naar de frequentie van activiteiten voor kinderen op de basisschool. Voor kinderen van een bso is dit 'enkele keren per jaar'. Ook lijkt het erop dat binnen het wijkgericht werken culturele activiteiten worden georganiseerd, hoewel deze activiteiten in dat geval slechts enkele keren per jaar plaatsvinden.

	Nooit	Eén keer per jaar	Enkele keren per jaar	(Vrijwel) maandelijks	(Vrijwel) wekelijks	(Vrijwel) dagelijks	Weet ik niet	N
Kinderen op een basisschool	5%	0%	23%	15%	40%	7%	0%	40
Jongeren op een school voor voortgezet onderwijs	57%	17%	17%	6%	3%	0%	0%	35
Kinderen van een kinderopvang/peuterspeelzaal	64%	14%	17%	3%	3%	0%	0%	36
Kinderen van een bso	11%	19%	32%	11%	3%	5%	0%	37
Kinderen uit de wijk waar ik werkzaam ben	39%	6%	22%	6%	17%	3%	8%	36
Kinderen uit een aandachtswijk	44%	8%	14%	3%	22%	3%	6%	36
Kinderen betrokken bij een welzijnsorganisatie	54%	17%	11%	3%	0%	0%	14%	35
Kinderen in de jeugdzorg	74%	3%	6%	0%	0%	0%	17%	35
Kinderen betrokken via een andere organisatie	69%	0%	3%	0%	0%	0%	22%	32

2.7 Samenwerking

Door hun verbindende rol werken veel cultuurcoaches samen met een diversiteit aan scholen, culturele aanbieders en andere partijen. Gemiddeld is een cultuurcoach werkzaam voor dertien culturele aanbieders, echter de aantallen lopen uiteen van twee tot 45 culturele aanbieders. De culturele aanbieders waarvoor de cultuurcoaches werkzaam zijn, bevinden zich niet allemaal in de gemeente waar de cultuurcoach werkzaam is. 55% van de cultuurcoaches werkt ook samen met culturele aanbieders buiten de gemeentegrenzen.

Aan de cultuurcoaches is ook gevraagd voor welke cultuuraanbieders ze werken. Veel van hen werken samen met kunstenaars of zelfstandige kunstvakdocenten. Ook met musea, theaters, schouwburgen en bibliotheken wordt veel samengewerkt. Opvallend verschil ten opzichte van de inventarisatie uit 2013 is de stijging van het percentage cultuurcoaches dat samenwerkt met een bibliotheek, van 19% in 2013 naar 55% in 2016. Hetzelfde geldt voor de muziekschool: in 2013 zei 16% samen te werken met een muziekschool, in 2016 is dat gestegen naar 48%.

Zzp'ers/kunstenaars	73%
Museum/erfgoedinstelling	68%
Bibliotheek	55%
Theater/schouwburg	50%
Muziekschool	48%
Dans- of theatergezelschappen/orkesten	48%
Commerciële culturele instelling of cultureel centrum (bv. dansschool)	43%
Centrum voor de kunsten	38%
Ondersteuningsinstelling cultuureducatie	28%
Overig	20%

In de categorie 'Overig' worden genoemd:

- filmhuis
- poppodium
- muziekverenigingen
- impresariaten
- jeugdtheaterschool

2.8 Samenwerking met het onderwijs

Gemiddeld werken cultuurcoaches voor zestien scholen. Echter, de gegeven antwoorden variëren van één tot vijftig. Aan hen is tevens gevraagd of deze scholen allemaal binnen de grenzen liggen van de gemeente waarin ze werkzaam zijn. 27% van de cultuurcoaches zegt ook werkzaam te zijn voor scholen buiten deze gemeentegrenzen.

Een percentage van 98% werkt voor het primair onderwijs en 28% (ook) voor het voortgezet onderwijs. Slechts één respondent is alleen in het voortgezet onderwijs werkzaam. Dit komt overeen met de bevindingen uit 2013. De cultuurcoaches werken voor een divers palet van scholen: 58% werkt ook voor het speciaal onderwijs, 80% voor brede scholen, 39% voor een school met een cultuurprofiel en 66% voor een school met een specifieke onderwijskundige visie zoals Jenaplan, Montessori, Dalton of TOM.

Cultuurcoaches kunnen ook samenwerken met andere partners dan onderwijs en cultuur:

	Percentage dat samenwerkt met	Gewogen gemiddelde tevredenheid
Combinatiefunctionarissen sport/buurtsportcoaches	55%	4,1
Gemeente, afdeling cultuur	88%	3,7
Gemeente, afdeling sport	28%	3,5
Organisatie(s) uit sector welzijn	60%	3,8
Organisatie(s) uit sector jeugdzorg	30%	3,3
Buurtvoorzieningen	45%	3,6
Organisatie(s) uit kinderopvang	58%	3,7

N=40

De respons laat zien dat er veel contact is met de gemeentelijke afdeling cultuur, organisaties uit de kinderopvang en uit de sector welzijn en met andere combinatiefunctionarissen en sport-/buurtsportcoaches. Op een schaal van 1 tot 5, waarbij 1 staat voor 'zeer ontevreden' en 5 staat voor 'zeer tevreden' konden de respondenten vervolgens aangeven in hoeverre ze tevreden waren over de samenwerking met deze partijen. De cultuurcoaches zijn overwegend tevreden: de gewogen gemiddelden liggen immers ruim boven de 2,5 waarbij de samenwerking met de combinatiefunctionarissen het meest naar tevredenheid verloopt.

De samenwerking met deze partijen bestaat overwegend uit het informeren van elkaar over ieders activiteiten (76%) en het incidenteel uitvoeren van gezamenlijke activiteiten (71%).

Andere samenwerkingsactiviteiten bestaan uit:

- een jaarlijks terugkerend gezamenlijk evenement (49%);
- maandelijks of wekelijks uitvoeren van gezamenlijke activiteiten (41%);
- ketenaanpak (doorverwijsfunctie) (36%);
- gezamenlijke scholing (20%), en
- het voeren van een gezamenlijke administratie (3%).

2.9 Invloedrijke ontwikkelingen

In hoofdstuk 1 zijn een aantal ontwikkelingen geschetst die mogelijk van invloed zijn op het werk van de cultuurcoaches. Deze ontwikkelingen hebben we hen voorgelegd met de vraag of deze ontwikkeling ook in hun werkgebied plaatsvindt en of die van invloed is op hun werk.

	Ja, heeft ook invloed	Ja, maar heeft geen invloed
Deelname aan de regeling <i>Cultuureducatie met Kwaliteit</i>	66%	17%
Deelname aan de regeling <i>Impuls muziekonderwijs</i>	61%	20%
Andere bezuinigingen in de culturele sector	36%	12%
Scholen die bezuinigen op cultuureducatie	34%	7%
Bezuinigingen op binnenschoolse cultuureducatie	29%	0%
Bezuinigingen op buitenschoolse cultuureducatie	24%	17%
Aantal fte voor cultuurcoaches is/wordt minder	12%	0%
Aantal fte voor cultuurcoaches is/wordt meer	7%	0%

Meer dan de helft van de cultuurcoaches zegt in hun werk te maken te hebben met de regeling *Cultuureducatie met Kwaliteit* en de regeling *Impuls muziekonderwijs*. Ongeveer een derde van hen heeft ook te maken met algemene bezuinigingen in de culturele sector, overheidsbezuinigingen op binnenschoolse cultuureducatie en scholen die zelf bezuinigen op cultuureducatie. Ten opzichte van 2013 valt op dat cultuurcoaches minder te maken hebben met:

- algemene bezuinigingen in de culturele sector (69% in 2013 ten opzichte van 36% in 2016);
- scholen die zelf bezuinigen op cultuureducatie (58% in 2013 ten opzichte van 34% in 2016);
- overheidsbezuinigingen op binnenschoolse cultuureducatie (35% in 2013 ten opzichte van 29% in 2016);
- overheidsbezuinigingen op buitenschoolse cultuureducatie (46% in 2013 ten opzichte van 24% in 2016).

Wat wel is toegenomen is het percentage cultuurcoaches dat te maken heeft met deelname aan de regeling *Cultuureducatie met Kwaliteit*.

Uiteraard is de volgende vraag die men dan kan stellen hoe die ontwikkelingen hun werk beïnvloeden. Over bezuinigingen geven veel cultuurcoaches aan dat ze het aanbod van culturele activiteiten minder en minder divers vinden. Ook zijn er een aantal cultuurcoaches die zeggen niet te weten of ze na 2017 nog een functie als cultuurcoach hebben. De regelingen (*Cultuureducatie met Kwaliteit* en *Impuls muziekonderwijs*) hebben op het aanbod op scholen een positief effect: 'Door *Cultuureducatie met Kwaliteit* en de *Impuls muziekonderwijs* heb ik veel mogelijkheden om het muziekonderwijs op scholen te verbeteren. Eerst via *Cultuureducatie met Kwaliteit* op vijf scholen, want dit zorgde ervoor dat ook de andere scholen enthousiast zijn geworden en nu bijna allemaal met de muziekimpuls mee willen gaan doen.' Een andere respondent zegt hierover: 'Beide regelingen brengen meer budget met zich mee, waarvoor vakdocenten worden ingezet. Ook wordt er meer nagedacht over de besteding van de gelden, zodat er een kwaliteitsverbetering komt. Hierin is de cultuurcoach partner.' De respondenten beschrijven hun rol hierin als ondersteuner: 'Ik word als verbinder/coördinator/coach betrokken bij de (veranderings)processen [...] De cultuurcoach zal de scholen moeten ondersteunen bij het ontwikkelen van het plan ten aanzien van de muzieksubsidie en professionaliseringsubsidie en zal ook moeten adviseren bij de visie hierop.'

2.10 Cultuurcoaches over hun werk

Op een schaal van 1 tot 5, waarbij 1 staat voor 'zeer oneens' en 5 voor 'zeer eens' konden de cultuurcoaches aangeven of ze het eens waren met een aantal stellingen. Ook hier blijkt dat de cultuurcoaches over alle aandachtspunten redelijk tevreden zijn. En ten opzichte van 2013 zijn de respondenten in 2016 over alle aandachtspunten meer tevreden. Met name als het gaat over de inhoud van hun werk. Het minst tevreden, maar nog wel 'voldoende tevreden', zijn de cultuurcoaches over de uren die ze beschikbaar hebben voor het uitvoeren van hun werk.

Ik ben (zeer) tevreden met de activiteiten die ik uitvoer	4,28
Ik ben tevreden over de manier waarop het werkgeverschap voor mijn functie is geregeld	4,15
Het is mij helder welke taken en werkzaamheden ik als cultuurcoach moet doen	4,10
Ik ben tevreden over de mogelijkheid om werkervaringen met collega's uit te wisselen	3,90
Ik ben tevreden met de mate waarin ik de doelgroep weet te bereiken	3,75
De omvang van mijn dienstverband is toereikend	3,00

N = 40

In de toelichting op deze stellingen bevestigen de respondenten deze bevinding. Het zijn vooral randvoorwaarden die niet altijd passen bij de ambities: 'Er lijken steeds meer taken bij te komen, terwijl de uren (iets) minder worden. Een duidelijke taakomschrijving (op papier) ontbreekt, terwijl deze nu juist steeds meer nodig lijkt te zijn. Verder zou ik graag meer aandacht willen (kunnen) besteden aan cultuur in de wijken en richting welzijn.'

Een aantal cultuurcoaches noemt niet alleen de eigen uren ontoereikend, ook de uren voor cultuureducatie van het onderwijzend personeel in scholen laten volgens hen te wensen over: 'Nu voel ik mij vaak bezwaard omdat ik leerkrachten moet "lastig vallen" om bijvoorbeeld iets te doen terwijl ze het al zo druk hebben.'

Een ander geeft aan dat het culturele aanbod in de omgeving te wensen overlaat, dat er geen activiteitenbudget beschikbaar is of dat de uren niet toereikend zijn om vanuit het binnenschoolse cultuuronderwijs de verbinding te maken met buitenschoolse cultuureducatie. Ook noemt een enkeling de beloning: 'Wij werken met drie hbo-geschoolde vakspecialisten en krijgen op mbo-niveau betaald.' Maar ook een vaste aanstelling of een dienstverband voor langere termijn wordt door een enkeling genoemd. Naast deze randvoorwaardelijke wensen noemt een aantal cultuurcoaches ook inhoudelijke wensen. Zo vindt één cultuurcoach dat de culturele aanbieders de school te veel als consument benaderen: 'Meer focus van de culturele instellingen op cultuureducatie als doel en niet als middel om geld binnen te halen.' Een andere cultuurcoach betreurt het dat de opdracht van de gemeente zich alleen richt op de binnenschoolse cultuureducatie en weer een andere cultuurcoach zou willen dat er meer ruimte was om de leerkrachten te coachen. Eén cultuurcoach draagt hier al een oplossing voor aan: 'Ik ben heel tevreden: ik heb zelf invulling gegeven aan mijn taken als cultuurcoach, uiteraard wel in samenwerking met de gemeenten, de scholen en mijn werkgever.'

Respondenten maken ook enkele opmerkingen over de verdeling van de middelen tussen sport en cultuur: 'De verdeling van de fte's van sport en cultuur zijn niet evenredig. [...]' Deze opmerkingen maken alleen niet duidelijk wat de respondenten graag anders zouden willen. Een andere opmerking laat weer zien dat er ook samenwerking (gewenst) is tussen sport en cultuur: 'Er is een gebrek aan visie op het gebied van cultuur, sport en de Wmo. Zo zien de ambtenaren die belast zijn met de Wmo niet de mogelijkheden om mij en de sportcombinatiefunctionarissen in te zetten voor het behalen van hun beleidsdoelen.' Deze opmerkingen zijn een duidelijk signaal dat de doelstellingen zoals die oorspronkelijk bedacht zijn wellicht opnieuw tegen het licht gehouden moeten worden van de recente (beleids)ontwikkelingen.

Portret 4

Anne-Marie Knippels, brug tussen theatergezelschap en school

In de Utrechtse wijk Hoograven is Anne-Marie Knippels actief. Zij is als cultuurcoach in dienst bij Het Filiaal theatermakers en legt een verbinding tussen dit theatergezelschap en de vijf basisscholen die in Hoograven zijn gesitueerd. Dit betekent dat alle leerlingen minstens één keer per jaar een voorstelling zien en het omliggende educatieve programma volgen. Dit kunnen zogeheten Filiaallabs zijn op school, of het uitgebreidere programma Helemaal Filiaal. In het laatste geval bezoeken ze het theater in het centrum van de stad en gaan in diverse studio's aan de slag met opdrachten die erop gericht zijn hun creatieve vermogen aan te spreken. Gelijktijdig bereiden zij zich op deze manier voor op de voorstelling die zij aansluitend zullen zien.

Na schooltijd

Leerlingen die dat willen en leuk vinden, krijgen bovendien de kans om na schooltijd een theatercursus van 8 á 10 keer te volgen. Daarnaast bestaat de mogelijkheid deel uit te maken van de Theaterclub, waarin je je over een langere periode écht gaat verdiepen in theater en alles wat daar verder bij komt kijken. 'Want', zegt Anne-Marie Knippels, 'het is natuurlijk niet alleen maar 'leuk'. Er zijn veel skills waar je aan werkt als je zo'n theatercursus doet. Dat leg ik ook uit aan de ouders, die ik uitnodig voor een open les en voor de eindpresentaties. Deze activiteiten vinden plaats in het kader van de brede school en zijn specifiek bedoeld voor kinderen die van huis uit niet vanzelfsprekend in aanraking komen met kunst en cultuur. Vaak speelt ook de geldkwestie hier een rol.'

In de school

Los van deze naschoolse activiteiten ligt het accent van de werkzaamheden van Anne-Marie in de scholen zelf: 'Ik ben het bruggetje tussen het gezelschap en de school. Ik zit ook veel in de scholen en ben daar een bekend gezicht voor de leerkrachten én voor de leerlingen. Er gaat een hele tijd overheen voordat dat zover is. De gemeente bepaalt in welke wijk een cultuurcoach wordt ingezet. Het bovenschools management weet er dan bijvoorbeeld wel van. Zij vinden het een goed idee om meer aandacht aan cultuur te besteden, maar de leerkrachten denken: Wat komt die mevrouw hier doen? Moet er nog meer in ons toch al overvolle lesprogramma? Op lang niet alle scholen zijn ict'ers die zijn opgeleid. Zeker in Hoograven niet. Dus cultuurplannen zijn er ook niet. Dat betekent dat je heel langzaam het vertrouwen moet winnen. Het programma dat we bieden rondom de voorstellingen van Het Filiaal theatermakers is duidelijk. Daarnaast vraag ik dan op iedere school afzonderlijk: Wat willen jullie nog meer doen met cultuur? Waar kan ik versterking bieden? Wil je een training voor het team? Veel scholen willen graag een combinatie van taal en theater. Vooral op scholen met veel taalzwakke leerlingen zijn lessen woordenschatontwikkeling gewild, omdat ze de lessen in de methode niet erg uitdagend vinden. In de taal- en theaterlessen gaat het juist om de eigen inbreng en creativiteit van de leerling. Ik denk dat deze actieve houding ervoor zorgt dat nieuwe woorden sneller beklijven omdat je ze beleeft. Want een woord is heel wat veelzeggender als je het 'doet' dan wanneer je het utigelegd krijgt.'

Spannend

Zelf geeft Anne-Marie regelmatig voorbeeldlessen in de klas zodat de leerkracht kan zien hoe dat gaat: 'Je wil natuurlijk dat er iets achterblijft. Dus je overlegt met de leerkracht: hoe kan dit nu van jou worden? Dan spreek je bijvoorbeeld af dat zij de les geven die ik de vorige keer gedaan heb en dat we die nabespreken. Ik merk dat ze het vaak spannend vinden om zo'n theaterles te geven. De gebruikelijke structuur van de klas is kwijt, het is chaos en dan zit ik er ook nog eens bij. Een leerkracht zei tegen me dat ze het gevoel had weer stage te lopen. Ik beseftte kennelijk onvoldoende dat het je uit je comfortzone haalt om dergelijke dingen met kinderen te doen. En tegelijk bedacht ik hoe bijzonder het is dat ze me vertrouwen. En dat ik erbij mag zijn.'

Partners

Met een van de vijf scholen in Hoograven, Sint Jan de Doper, is in de afgelopen vier jaar extra intensief samengewerkt. Deze school participeerde in het programma Cultuureducatie met Kwaliteit en ging een creatief partnerschap aan met Het Filiaal theatermakers. Samen onderzochten beide instellingen op welke manier kunstdoelen kunnen worden gekoppeld aan reguliere lesdoelen. En zo ontstonden tal van programma's met mooie werkvormen waarbij bijvoorbeeld muziek en rekenen aan bod kwamen of wereldoriëntatie en beeldend. Anne-Marie Knippels zegt daarover: 'Startpunt was altijd een Filiaalvoorstelling. Onze eigen visie heeft zich door dit samenwerkingsverband steeds meer ontwikkeld richting onderzoekend leren. De werkwijze van ons artistieke team dient als leidraad voor onze kunsteducatie.'

Ontdekkend leren

De kern van het theatergezelschap bestaat uit Monique Corvers (regisseur), Gábor Tarján (componist/musicus) en Ramses Graus (objecttheatermaker, acteur). Nina de Hondt is verantwoordelijk voor de educatie en vertelt hoe zij zich laat inspireren door de manier waarop voorstellingen van Het Filiaal theatermakers tot stand komen: 'Onze makers zijn steeds meer interdisciplinair gaan werken. Sinds kort betrekken zij ook de discipline film bij hun creatieve proces. Zij ontwikkelden inmiddels een geheel eigen signatuur en zien het repetitielokaal als onderzoeksruimte. Wanneer je daar binnenkomt ziet het er uit als een enorme ontplofte bende van spullen en uitprobeersels. Dat is super inspirerend. Samen creëren ze een eigen beeldtaal terwijl ze in acht weken naar een voorstelling toe werken. Die manier van maken van ons artistieke team willen we vertalen naar werkplekken voor kinderen om onderzoek te doen. Dat klinkt nog best abstract, maar daarmee gaan we in het vervolgtraject van Cultuureducatie met kwaliteit de komende vier jaar aan de slag. Het onderzoek, het experiment is daarbij van belang. Vragen stellen. We zijn dat gewend bij kleuters, maar wij vinden het belangrijk dat je van groep 3 tot groep 8 door blijft gaan jezelf vragen te stellen en te onderzoeken waarom iets is zoals het is.' Anne-Marie Knippels vult aan: 'Reggio Emilia is voor ons ook een belangrijke inspiratiebron. Daar houdt die werkwijze van ontdekkend leren bij 7 jaar op. Wij willen kijken of we het kunnen doorzetten. Kinderen zitten dan natuurlijk in een andere fase, maar we proberen hun nieuwsgierigheid te blijven prikkelen, zodat ze zelf op onderzoek uitgaan.'

Portret 5

KLEURinCULTUUR brengt kunst in de wijk

Harriët Bosman is cultuurcoach en artistiek en zakelijk leider van stichting KLEURinCULTUUR in Almere. Ze coördineert, scout, bouwt bruggen, ontwikkelt met allerlei partners kunstzinnige initiatieven op scholen en verrassende plekken in (aandachts)wijken en onderhoudt contact met de gemeente. Per jaar zet ze zo'n 1000 workshops uit voor circa 15000 kinderen. Deze workshops worden gegeven door 18 kunstvakdocenten, onder andere in twee 'Artlabs' in de wijk. Op woensdag 16 september loop ik een middagje met haar mee. Als ik het perron verlaat en uitcheck bij Almere Muziekwijk, zie ik meteen waar ik moet zijn. Voor de deur van het Artlab Muziekwijk staat een rij kinderen met begeleiders. Kunstvakdocent Saskia heet alle kinderen persoonlijk welkom en maakt ook met alle begeleiders een kort praatje. Ieder kind krijgt een T-shirt uitgereikt tegen het knoeien en morsen. Zo druppelen 20 kinderen heel rustig de gezellige ruimte onder het spoor binnen. Ik wacht geduldig tot ik aan de beurt ben.

Win-winsituatie

Eenmaal binnen word ik door Harriët hartelijk onthaald. 'Deze locatie is van de NS en wij mogen er gratis in. Sinds 2008 is de ruimte in gebruik als kunstlokaal. Ooit opgestart door Stichting Cultuur Spoor Nieuw Land met als doel de stationsomgeving van de NS stations in Flevoland prettiger en veiliger te maken. In 2015 hebben wij de organisatie overgenomen en nu verzorgen we hier kunstactiviteiten voor de wijk. We hebben de ruimte in de stijl van KLEURinCULTUUR (KIC) ingericht. Die oude houten kast heeft bijvoorbeeld een mooie rode kleur gekregen. De ruimte ziet er leuk en aantrekkelijk uit. Een win-win situatie.'

Een andere aanpak

De kinderen hebben zich ondertussen aan twee tafels gezet. Iedere tafel heeft een eigen vakdocent die met de kinderen aan de slag gaat. Halverwege de middag ruilen de kinderen van tafel. 'Zo leren de vakdocenten ook van elkaar. Een deel van het team heb ik meegenomen van het kunstencentrum waarvoor ik werkte. De kinderen die naar het kunstencentrum kwamen, zijn echter vaak anders dan de kinderen die ze hier in de wijken treffen en dat vereist soms een andere aanpak.' Saskia is inmiddels gestart met de uitleg. Ze gaan een tekening maken voor kinderen van vluchtelingen die ons land binnenkomen. De opdracht wordt ingeleid met een kort gesprekje met de kinderen waarbij de juf vraagt aan de kinderen waar ze zelf blij van worden. "Een regenboog." "Ballonnen." "Feestjes." Af en toe dendert er een trein over maar de kinderen laten zich er niet door storen.

Financiën ieder jaar een zorg

Wij zetten ons ondertussen met een kop koffie aan tafel. Harriët vertelt dat ze in het verleden als cultuurcoach in dienst was bij Kunstlinie, het kunstencentrum van Almere. De Kunstlinie hield in 2013 op te bestaan en Harriët nam haar cultuurcoachwerkzaamheden als zzp-er mee. Haar bedrijf wordt gefinancierd uit twee bronnen. Enerzijds vanuit de combinatiefuncties cul-

tuur en anderzijds vanuit het buitenschoolse cultuureducatiebudget. Omdat de gemeente de gelden jaarlijks opnieuw toekent, zijn de financiën ieder jaar opnieuw weer een grote zorg.

Erkend leerbedrijf

'We zijn een jonge flexibele stichting met weliswaar een groot bereik verspreid over de gehele stad, maar de gemeente heeft geen langdurige verplichtingen met ons. Daardoor zit ik ieder jaar weer in spanning of de aangevraagde subsidie wordt toegekend. We hebben inmiddels een ANBI status en zijn een erkend leerbedrijf (AEQUOR status). Daar ben ik trots op en ik hoop dat we in de toekomst ook uit andere bronnen financiering kunnen ontvangen.'

Extra aandacht voor kansarme kinderen

KIC wil een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van kinderen in talloze gezinnen met een beperkte beurs en richt zich vooral op sociaal artistieke projecten, met extra aandacht voor kansarme groepen, jongeren en mensen met een beperking (inclusie). 'Toen we ontdekten dat kinderen onze activiteiten niet konden betalen, hebben we strippenkaarten ingesteld. Deze worden verstrekt daar waar we merken dat het nodig is; via scholen, de ArtLabs en - met hulp van de Vrijwilligersacademie Almere - achter de voordeur. Met deze strippenkaarten kunnen de kinderen gratis deelnemen aan alle culturele activiteiten.' De kinderen zijn onder-tussen gevorderd in hun opdracht en we bekijken de eerste resultaten. Een meisje toont mij vol trots haar tekening. Ze blijkt vaker naar de Artlabs te komen. 'Van de week was ze op een andere locatie. Haar moeder vindt het belangrijk dat ze veel aan kunst en cultuur doet maar kan het niet betalen. Wanneer een kind echt verder wil in een discipline, leggen we een link met het jeugdcultuurfonds.'

Eén en al oor

We stappen in de auto en rijden naar de volgende locatie: midden in de Kruidenwijk. In een voormalige zonnestudio leest theater- en muziekdocent Gerard een tiental kinderen voor uit een prentenboek. De kinderen zijn één en al oor. Ook deze ruimte voelt bij binnenkomst als een huiskamer. In de kamer staat een grote contrabas en een elektrische piano. Na het voorlezen komen de instrumentjes tevoorschijn. Hoe klinken de verschillende slag- en raspinstrumenten? De kinderen moeten goed luisteren en ook hun geduld wordt op de proef gesteld: de instrumentjes die op de grond liggen, mogen ze even niet aanraken. Het geduld wordt beloond met het uitbundig zingen en dansen van een lied. Gerard tovert aan het eind van de les nog iets lekkers uit zijn goochelaarshoed waarna de kinderen vrolijk het lab verlaten.

Audities leerorkest

Tijd om naar de volgende activiteit te rijden. Deze vindt plaats in het gebouw van KAF (Kunstlinie Almere Flevoland). In de gang van dit hypermoderne gebouw in het centrum van Almere treffen we Harry Vogel. Hij doet ons kort verslag van de audities die zijn gehouden met middelbare scholieren voor het leerorkest Almere, waarvan Harriët voorzitter van het bestuur is. Ook praat hij Harriët bij over hoe ze de plotselinge uitval van een docent die middag hebben

opgevangen. Wat het werken met een leerorkest leuk maakt? Harry Vogel: 'Vandaag waren er leerlingen van vijf middelbare scholen van VMBO tot Gymnasium. Het is vooral de onbevangenheid van VMBO leerlingen. Het is bijzonder om te zien hoe zij met een voor hun onbekend instrument omgaan. Daar krijg ik een kick van.'

3 Gemeentelijke uitvoering van de regeling

3.1 Respons en deelname aan de regeling

Een aantal van 164 gemeenten heeft de vragenlijst (deels) ingevuld. 91 gemeenten hebben de vragenlijst in zijn geheel ingevuld. In onderstaande tabel is te zien wat het inwoneraantal is van de betreffende gemeenten.

Gemeenten	
0-29.999 inwoners	76 (48%)
30.000-59.999 inwoners	41 (26%)
60.000-89.999 inwoners	12 (8%)
90.000 of meer inwoners	31 (19%)
N=	160

Van de gemeenten die de vragenlijst hebben ingevuld zegt 99% deel te nemen aan de *Brede impuls combinatiefuncties*. Slechts twee gemeenten, één met minder dan 30.000 inwoners en één met 30.000-59.999 inwoners, geven aan dit niet te doen hoewel beide het in het verleden wel hebben overwogen. Als redenen om uiteindelijk niet mee te doen, zijn genoemd: 'Er bleek te weinig draagvlak aanwezig te zijn. De toegevoegde waarde werd ook moeilijk gezien.' Ook kwam naar voren: 'Destijds is een en ander niet van de grond gekomen, mede vanwege bezuinigingen en tijdgebrek. Wij doen inmiddels wel mee met de Buurtsportcoaches met 3,3 fte.'

3.2 Werkgeverschap

Gemeenten zijn autonoom in het vormgeven van het werkgeverschap van de cultuurcoaches. Aan de gemeenten is gevraagd waar zij het werkgeverschap van de cultuurcoaches beleggen: 'Centrum voor de kunsten' gevolgd door de categorie 'Overig' zijn het meest aangekruist door de beleidsmedewerkers. Uit de toelichting op de categorie 'Overig' blijkt het dan vooral te gaan om sport- en welzijnsorganisaties. Twee gemeenten geven zoals gezegd aan geen cultuurcoaches te hebben.

Organisatie	Percentage
Centrum voor de kunsten	32%
Overig	30%
Gemeente	19%
Bibliotheek	18%
School voor primair onderwijs	17%
Muziekschool	13%
School voor voortgezet onderwijs	6%
Museum/erfgoedinstelling	6%
Zzp'er	6%
Commerciële culturele instelling	5%
Theater/schouwburg	3%

Dans-/theatergezelschap	3%
Ondersteuningsinstelling	3%
Kinderopvang	1%
N	119

Cultuurcoaches worden geacht werkzaam te zijn voor de twee sectoren: cultuur en onderwijs. Naast de sector cultuur zijn de cultuurcoaches in 89% van de gemeenten ook werkzaam voor het primair onderwijs en 38% van hen is werkzaam voor het voortgezet onderwijs. Opvallend is dat een deel van de cultuurcoaches daarnaast ook werkzaam is voor andere sectoren: 4% voor de zorgsector, 23% voor de sector welzijn en 19% voor de sportsector. Tevens blijkt dat de cultuurcoaches in veel gemeenten voor meer dan twee sectoren ingezet worden: dit geldt voor 59% van de gemeenten. In de meeste gevallen betreft het drie sectoren in totaal (36%) of hooguit vier sectoren in totaal (18%). In een klein aantal gemeenten wordt de cultuurcoach ingezet voor vijf sectoren (4%) en in één gemeente wordt de cultuurcoach zelfs ingezet voor zes sectoren.

De omvang van hun aanstelling (in uren per week):

- gemiddeld aantal uren van cultuurcoaches in gemeenten met 0-29.999 inwoners: 14,5 uur per week (n=16);
- gemiddeld aantal uren van cultuurcoaches in gemeenten met 30.000-59.999 inwoners: 21,2 uur per week (n=14);
- cultuurcoach werkzaam in gemeente met 60.000-89.999 inwoners, is door één respondent ingevuld en dat is 10 uur per week;
- gemiddeld aantal uren van cultuurcoaches in gemeenten met meer dan 90.000 inwoners: 19,3 uur per week (n=21);
- gemiddelde van de totale groep is: 17,7 uur per week (n=51).

Van de ondervraagde gemeenten zegt 52% dat een functieomschrijving voor de cultuurcoach is vastgesteld en nog eens 11% zegt dat dit geldt voor een deel van de fte van de cultuurcoaches.

3.3 Financiering

Een percentage van 28% van de respondenten zegt dat de gemeentelijke middelen voor de cultuurcoaches structureel zijn. De overige gemeenten hebben over het algemeen middelen beschikbaar tot 2017 of 2018. Er is ook een aantal respondenten dat aangeeft dat dit nog niet duidelijk is (10%).

46% van de gemeenten geeft aan dat derde partijen bijdragen aan het gemeentelijke deel van de cofinanciering. Welke partijen dit zijn is te zien in onderstaande tabel. De grootste bijdrage aan de cofinanciering lijkt geleverd te worden door de scholen voor primair onderwijs. Als we dit rijtje vergelijken met het rijtje organisaties waar het werkgeverschap belegd is, ontstaat het vermoeden dat de werkgevers van de cultuurcoaches aan de cofinanciering bijdragen.

	Gemeenten
School voor primair onderwijs	66%
Muziekschool	26%
School voor voortgezet onderwijs	20%
Bibliotheek	18%
Centrum voor de kunsten	16%
Overig	12%
Commerciële culturele instelling	6%
Kinderopvang	4%
Museum/erfgoedinstelling	4%
Dans-/theatergezelschap	4%
Bedrijfsleven	2%
Provincie	2%
Mbo	2%
Theater/schouwburg	2%
N	119

54% (53 respondenten, n=98) van de gemeenten geeft aan dat er naast het bedrag voor de personele lasten ook een activiteitenbudget beschikbaar is voor de uitvoering van de activiteiten van de cultuurcoaches: het betreft 24 gemeenten met 0-29.999 inwoners, negentien gemeenten met 30.000-59.999 inwoners en tien gemeenten met meer dan 90.000 inwoners.

3.4 Doelen en resultaten

Aan de gemeenten is gevraagd welke doelstellingen zij nastreven met de inzet van de cultuurcoaches en of zij vinden dat er door de cultuurcoaches resultaten zijn geboekt in het verlengde van die doelstellingen. Dit laatste konden zij aangeven op een driepuntsschaal waarbij 1 staat voor 'geen resultaat' en 3 voor 'duidelijk resultaat'. Voor elke doelstelling is op basis hiervan een gemiddelde score berekend die aangeeft in hoeverre de gemeenten tevreden zijn over het geboekte resultaat.

	Streven	Resultaat
Stimuleren van een dagelijks cultuuraanbod op en rond de school.	67%	2,7
Jeugd tot 18 jaar vertrouwd laten raken met één of meer kunst- en cultuurvormen.	67%	2,6
Verbinden van cultuuronderwijs (binnenschools) met de buitenschoolse cultuureducatie.	63%	2,5
Verbeteren van de kwaliteit van cultuuronderwijs (binnenschools).	58%	2,7
Stimuleren van actieve kunstbeoefening in de vrije tijd onder jongeren.	44%	2,5
Uitbreiding van het aantal (brede) scholen met een cultuuraanbod.	39%	2,7
Verbeteren van de kwaliteit van buitenschoolse cultuureducatie.	31%	2,5
Stimuleren van cultuuraanbod in de wijken.	27%	2,5
Stimuleren dat meer kinderen/jongeren lid worden van een amateurkunstvereniging.	26%	2,1
Anders	13%	n.v.t.
N	98	

Gearceerd zijn die doelstellingen die in de oorspronkelijke *Impuls*-regeling zijn opgenomen. Hoewel veel gemeenten deze oorspronkelijke doelstellingen nastreven, zijn er andere doelstellingen bijgekomen waar gemeenten meer belang aan lijken te hechten. Zo is het accent op de brede scholen door veel gemeenten losgelaten en willen zij dagelijks cultuuraanbod op alle scholen stimuleren. Tevens heeft de verbinding met het buitenschoolse aanbod aan belang gewonnen. Hetzelfde geldt voor het verbeteren van de kwaliteit van het cultuuronderwijs. Het verenigingsleven en het aanbod in de wijk lijken de minste prioriteit te hebben. Dit is opvallend, omdat de regeling voor de (buurt)sportcoaches hier juist wel op inzet.

Over het algemeen zijn de gemeenten tevreden over de geboekte resultaten van de cultuurcoaches voor de gestelde doelstellingen (waarbij een score van 3 staat voor 'duidelijk resultaat'). Het laagst, maar nog steeds ruim voldoende, scoort de doelstelling 'Stimuleren dat meer kinderen/jongeren lid worden van een amateurkunstvereniging'. Een doelstelling die overigens ook niet veel wordt nagestreefd.

Ook is gevraagd op welke doelgroep de doelstellingen zijn gericht. Gezien de koppeling van de doelstellingen aan het onderwijs is het niet verwonderlijk dat dit in veel gemeenten de leeftijdscategorie 4- tot 18-jarigen betreft, waarbij wel duidelijk een nadruk ligt op kinderen in het primair onderwijs.

0- tot 4-jarigen	18%
4- tot 12-jarigen	92%
12- tot 18-jarigen	45%
18- tot 45-jarigen	4%
45- tot 65-jarigen	4%
65-plussers	7%
Mensen uit een aandachtswijk	5%
Jeugd in arme gezinnen	9%
Buurtbewoners	6%

3.5 Rollen en taken cultuurcoaches

Zoals gezegd deed stagiaire Lieke Huiting in 2015 op verzoek van het LKCA onderzoek naar de rollen die cultuurcoaches vervullen bij het vormgeven van cultuureducatie met kwaliteit. In haar onderzoek vraagt ze aan cultuurcoaches of hun taken zijn veranderd sinds de komst van de regeling *Cultuureducatie met Kwaliteit*. Het merendeel geeft aan dat hun takenpakket is veranderd sinds de komst van deze regeling. Het onderzoek laat zien dat cultuurcoaches, al is het niet in dezelfde mate, maar liefst zeven rollen vervullen: verbinder, coach, vakdocent, ontwikkelaar, coördinator, beleidsadviseur en scout.

- De **verbinder** legt vanuit zijn netwerk allerlei verbindingen: tussen het onderwijs en culturele partijen of amateurkunstverenigingen in de omgeving, tussen vraag en aanbod, tussen professionals onderling, tussen kunstdisciplines en tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie. De cultuurcoach is een schakel tussen partijen rondom het kind en de ouders.

- De **coach** adviseert anderen vanuit zijn kennis over cultuuronderwijs en biedt waar nodig hulp bij de uitvoering van het advies. Hij coacht bijvoorbeeld educatief aanbieders of lokale amateurkunstverenigingen bij de samenwerking met het onderwijs.
- De **vakdocent** draagt actief kennis over door zelf lessen voor leerlingen te verzorgen of door als trainer leerkrachten bij te scholen. Ook draagt hij kennis van actuele ontwikkelingen in het cultuuronderwijs over op anderen.
- De **ontwikkelaar** ontwikkelt nieuwe producten of diensten, zoals educatief aanbod of leerlijnen en helpt anderen met de (door)ontwikkeling van bestaand aanbod. Een cultuurcoach weet anderen te enthousiasmeren waardoor nieuwe initiatieven ontstaan.
- De **coördinator** voert coördinerende taken uit en neemt daarmee organisatorisch werk uit handen **op het gebied van** onderwijs en cultuur. Voorbeelden zijn het organiseren van educatieve activiteiten van anderen, of het maken van een planning.
- De **beleidsadviseur** geeft – als ambassadeur van het cultuuronderwijs – inhoudelijk of organisatorisch beleidsadvies aan directies van instellingen voor onderwijs en cultuur of aan beleidsmedewerkers van de gemeente. Een cultuurcoach heeft ook zicht op subsidiemogelijkheden, vraagt subsidie aan of helpt anderen bij het doen van een aanvraag.
- De **scout** weet talent, kwaliteit en deskundigheid te herkennen. Een scout kan tijdens lessen talentvolle kinderen scouten en hen doorverwijzen naar een muziekschool of het theater. Zo verbindt de cultuurcoach binnen- en buitenschoolse cultuureducatie. Een cultuurcoach kan ook aanbieders en kunstenaars scouten die geschikt zijn om voor de klas te staan.

Deze rollen zijn aan de gemeenten voorgelegd met de vraag hoe belangrijk deze zijn voor de invulling van de functie van cultuurcoach. De respondenten konden dit aangeven op een vijf-puntsschaal waarbij 1 staat voor 'helemaal niet belangrijk' en 5 staat voor 'heel belangrijk'. Hiervoor is een gemiddelde score per rol berekend, die ligt tussen de 1 en de 5. In de volgende paragrafen komen per rol de uitkomsten en de taken die daaronder vallen aan bod. De rollen van 'Verbinder', 'Coach' en 'Ontwikkelaar' worden het meest geschikt geacht voor het bereiken van de doelstellingen.

Gemeenten	
Verbinder	4,1
Coach	3,7
Ontwikkelaar	3,7
Coördinator	3,5
Vakdocent	3,4
Beleidsadviseur	3,0
Talentenscout	2,9

3.6 Actuele ontwikkelingen

Aan beleidsmedewerkers van de gemeenten is gevraagd welke ontwikkelingen zich voordoen in hun gemeente als het gaat om cultuureducatie. Veel respondenten noemen de regelingen *Cultuureducatie met Kwaliteit* en *Impuls muziekonderwijs*.

	Gemeenten
Deelname aan de regeling <i>Cultuureducatie met Kwaliteit</i>	57%
Deelname aan de regeling <i>Impuls muziekonderwijs</i>	45%
Bezuinigingen op binnenschoolse cultuureducatie	14%
Bezuinigingen op buitenschoolse cultuureducatie	18%
Andere bezuinigingen in de culturele sector	26%
Scholen die bezuinigen op cultuureducatie	14%
Aantal fte voor cultuurcoaches is/wordt meer	11%
Aantal fte voor cultuurcoaches is/wordt minder	2%
N	96

Uit de toelichting blijkt dat beide regelingen van invloed zijn op het werk van de cultuurcoaches. Een enkeling merkt op dat de regeling *Cultuureducatie met Kwaliteit* veel werk vraagt, maar de respondenten brengen ook naar voren dat de regeling het werk van de cultuurcoach inhoudelijk versterkt. Illustratief hiervoor is het volgende citaat van één van de respondenten: 'De regelingen *Cultuureducatie met Kwaliteit* en *Impuls muziekonderwijs* hebben invloed op het werk van de cultuurcoaches in die zin dat er meer activiteiten plaatsvinden in en na school. Er is hiermee een verdiepingsslag gemaakt. Scholen zijn bezig een visie te ontwikkelen op cultuureducatie en hierdoor ontstaan culturele activiteiten bij de opvanginstellingen (2-4 jaar) en naschools. De regelingen versterken het werk van de cultuurcoach.'

Tegelijkertijd merkt een aantal gemeenten op dat scholen overvraagd worden en daardoor meer keuzevrijheid hebben in de aandachtsgebieden waar ze op in willen zetten. Daarbij komt dat veel scholen nog bezig zijn met een inhaalslag op ICT-gebied, ontwikkelingen als passend onderwijs en onderwijs 2032. Dit alles zorgt er volgens een aantal gemeenten voor dat cultuur steeds minder prioriteit krijgt bij scholen.

In een enkele gemeente komt naar voren dat er door de cultuurcoaches, de regelingen *Cultuureducatie met Kwaliteit* en *Impuls muziekonderwijs* nu meer aandacht is voor de verbinding tussen binnenschoolse en buitenschoolse cultuureducatie. 'Er liggen nu twee plannen bij de gemeenteraad. Het eerste betreft het realiseren van cultuuraanbod in het voortgezet onderwijs. Het tweede project is erop gericht de onderwijstijd van integrale kindcentra te verlengen, zodat cultuur- en sporteducatie binnenschools integraal onderdeel uitmaakt van het dagelijkse lesaanbod.'

3.7 Gemeenten over de Impuls-regeling

In de inventarisatie is ook aandacht besteed aan de visie van gemeenten op de regeling. Er is een aantal stellingen voorgelegd waarbij ze op een schaal van 1 tot 5, waarbij 1 staat voor 'zeer oneens' en 5 voor 'zeer eens', konden aangeven in hoeverre ze het eens waren met de stellingen.

Wij zijn zeer tevreden over de samenwerking tussen de beleidsafdelingen sport, onderwijs en cultuur op dit gebied.	4,2
Wij zijn zeer tevreden met de activiteiten die de cultuurcoach uitvoert.	4,2
Wij zijn zeer tevreden met de resultaten die de cultuurcoach met de werkzaamheden be-	4,2

reikt.	
Wij zijn zeer tevreden over hoe het werkgeverschap van de cultuurcoach in onze gemeente is geregeld.	4,1
De regeling <i>Brede impuls combinatiefunctie</i> biedt voldoende ruimte voor lokaal maatwerk.	4,1
Het aantal fte voor cultuur is toereikend.	3,2

Over het algemeen is te concluderen dat de gemeenten tevreden zijn over de regeling die hen in staat stelt cultuurcoaches in te zetten. De respondenten zijn tevreden met de activiteiten die de cultuurcoach uitvoert en de samenwerking binnen de gemeentelijke organisatie die hiervoor nodig is. Ook zijn ze tevreden over de resultaten van het werk van de cultuurcoaches. Toch zijn er ook enkele kanttekeningen geplaatst bij de regeling, met name als het gaat om de technische aspecten van de regeling. Zo komt in een gemeente naar voren dat de nadruk op sport binnen de regeling nadelig is voor de inzet op cultuur: 'Er bestaat nog onduidelijkheid over het labelen van de middelen voor de onderdelen cultuur en sport. De onduidelijkheid wordt in de hand gewerkt door de omschrijving "buurt-sport-coach", "beweegmakelaar" en dergelijke. Beter zou het zijn om specifiek middelen te labelen voor óf cultuur, óf sport. Dit is zeker van belang als bewegen niet enkel wordt gezien als fysiek bewegen, maar eerder als sociaal bewegen. Als de ontwikkeling van het kind centraal staat, zou het kind de mogelijkheid moeten krijgen om te ontdekken waarvan het zou kunnen houden. Zowel op het gebied van cultuur als sport. Nú wordt er vooral een sterke nadruk, respectievelijk overwaardering gelegd bij sport.' Bij een andere gemeente zegt men: 'De activiteiten van de cultuurcoaches blijven toch los staan van de combinatiefunctionaris sport en onderwijs.'

Met betrekking tot de financiering is de gemeenten ook gevraagd of de rijksbijdrage gelabeld in het gemeentefonds terecht moet komen. Een percentage van 85% van de respondenten is het eens met deze stelling, met een gewogen gemiddelde van 4,18 op de eerder genoemde schaal. Ook de matching is voor een enkele gemeente een terugkerend vraagstuk: 'Het blijft lastig om het onderwijs te verleiden om financiële middelen in te zetten voor een cultuurcoach, want de scholen moeten dat betalen uit hun lumpsum-financiering. Die bijdrage is een drempel en die drempel kan weggenomen worden als de matchingsbijdrage naar 30% gaat.' Eén gemeente heeft dit vraagstuk weten te omzeilen door de cultuurcoaches niet te financieren vanuit de regeling, maar door middelen in de gemeentelijke begroting vrij te maken, boven op 4 fte die wel vanuit de regeling wordt gefinancierd. Ook een andere gemeente meldt dat de financiën voor de cultuurcoach niet uit de *Brede impuls combinatiefuncties* afkomstig zijn. Aan de gemeenten zijn nog twee stellingen voorgelegd. Allereerst was dat de stelling 'De *Brede impuls combinatiefuncties* zorgt voor een impuls in ons gemeentelijk cultuurbeleid'. 79% van de gemeenten is het hiermee eens, met een gewogen gemiddelde van 4,06. Het is dan ook niet verwonderlijk dat toch ook veel gemeenten voornemens hebben om het beleid rondom de cultuurcoaches op de lange termijn voort te zetten. Dit geldt voor 83% van de gemeenten, met een gewogen gemiddelde van 4,18 op de vijfpuntsschaal.

Dat de gemeenten tevreden zijn, wil natuurlijk niet zeggen dat er geen verbeteringen mogelijk zijn. Zo blijkt uit onderstaande tabel dat vooral de cofinanciering, en de monitoring en evaluatie van de inzet van cultuurcoaches voor verbetering vatbaar zijn.

	Voor verbetering vatbaar
Cofinanciering door partners	36%
Monitoring en evaluatie van de inzet van cultuurcoaches	34%
Aansturing van de cultuurcoaches	19%
Persoonlijke ontwikkeling van cultuurcoaches	16%
Samenwerking met uitvoeringpartners	13%
Cofinanciering vanuit de gemeente zelf	13%
Werkgeverschap van de cultuurcoaches	9%

Portret 6

Cultuurcoaches inzetten voor onderwijskwaliteit

Hoe zet je cultuurcoaches het beste in om de kwaliteit van cultuuronderwijs in de gemeente te verbeteren? Leeuwarden koppelt cultuurcoaches aan scholen en culturele instellingen. Hun taak: vakleerkracht, ontwikkelaar, coach en bemiddelaar. De regeling Impuls combinatiefuncties biedt gemeenten veel ruimte om het werkgeverschap, de cofinanciering en de opdracht aan de cultuurcoaches vorm te geven. De ondertekenaars van het Bestuurlijk Kader Cultuur en Onderwijs (BKCO) delen kennis en ervaring over de inzet van cultuurcoaches. Tijdens de OCW-conferentie Cultuur in Beeld op 14 december 2015 vertelde Dieneke Zwiers van Kunstkade in Leeuwarden over hun werkwijze.

Onderdeel van de school

Kunstkade stelde in opdracht van de gemeente tien cultuurcoaches aan in 2012. Zwiers: 'Toen wij startten hebben we gesprekken gevoerd met alle scholen in de gemeente. De scholen betalen niet mee aan de cultuurcoaches, maar we wilden de inzet van de scholen ook niet te vrijblijvend maken. We wilden dat de cultuurcoaches echt onderdeel gingen uitmaken van de scholen zelf.' Scholen die meededen moesten een samenwerkingsovereenkomst voor vier jaar sluiten, waarbij cultuurcoaches samen met de scholen beleid maken voor cultuureducatie en programma's ontwikkelen en inplannen. Uiteindelijk stemde alle vijftig scholen in.

De cultuurcoaches startten met een interview: wat doet de school, wat wil de school, wat zijn de ambities? In 'Cultuurcoaches in Leeuwarden: twee jaar onderweg' zegt Kunstkade hier zelf over: 'Het binnenkomen in de scholen [...] verliep niet altijd even makkelijk. We moesten een plekje veroveren in de verschillende schoolculturen. In het begin vooral veel aansluiten bij wat er al gebeurde, expertise inzetten waar dit kon [...].'

Breed palet van taken

Inmiddels hebben de cultuurcoaches hun plek gevonden op de basisscholen. Ze hebben gemiddeld 1 uur op 50 leerlingen. Dat betekent dat een school met 200 leerlingen ongeveer vier uur per week een cultuurcoach heeft. In die uren vervullen zij een breed palet van taken: ze zetten cultuurbeleid op, ze coachen de groepsleerkrachten, ze geven zelf lessen, ze zetten leerlijnen op, zorgen voor een verbinding met buitenschoolse activiteiten, ze zijn intermediair voor het Jeugdcultuurfonds, ze implementeren een portfolio en ze halen activiteiten van buiten naar binnen de school. Zwiers: 'Elke school is verschillend en daarmee ook de aanpak. Er is een profiel van de cultuurcoach, maar die is niet vanzelfsprekend op elke school toe te passen. De taken van de cultuurcoach zijn die van een duizendpoot.'

Samenwerking met culturele instellingen

Ook alle culturele instellingen die bijdragen aan de programma's op deze scholen zijn gekoppeld aan een vaste cultuurcoach. Zwiers: 'Er ontstaat steeds meer samenwerking. Scholen en culturele aanbieders hebben korte lijntjes met hun cultuurcoaches. Een vraag is dan snel gesteld, en doordat wij als cultuurcoaches onderling ook veel samenwerken is een antwoord

vaak snel gevonden.' Anne Graswinckel, hoofd educatie van het Friese theatergezelschap Try-ater, vult aan: 'Ik kan onze cultuurcoach altijd vragen mee te denken over waar ik mee bezig ben. Zij kennen alle individuele scholen goed en samen onderzoek je welk aanbod het beste past.'

Continuïteit en ontwikkeling

Het moge duidelijk zijn: de cultuurcoaches in Leeuwarden leveren een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van cultuuronderwijs op de basisscholen. Sietze Bandringa, beleidsmedewerker cultuur van de gemeente Leeuwarden: 'Ook vóór Kunstkade hadden we een aantal cultuurcoaches, maar niet genoeg om alle scholen te bedienen. Bovendien wilden we naar een meer vraaggerichte werkwijze toe. We zijn zeer tevreden over de ingezette koers. De inhoudelijke kennis van zowel scholen als culturele aanbieders wordt versterkt. Bovendien is er sprake van continuïteit en ontwikkeling in cultuureducatie op de scholen.'

Duidelijke concrete afspraken

De taken die de cultuurcoaches in Leeuwarden uitvoeren zijn zeer divers. Onlangs liet het LKCA onderzoeken welke rollen cultuurcoaches vervullen in het vergroten van de kwaliteit van cultuureducatie op de basisschool. Dit onderzoek bevestigt de praktijk in Leeuwarden. Een breed palet aan taken kwam naar voren: van ontwikkelaar tot kennisoverdrager, van verbinder naar innovator. Belangrijkste aanbeveling uit dit onderzoek is: zorg voor een heldere functieomschrijving en maak duidelijke concrete afspraken.

Portret 7

'Cultuurnota 3.0' in Oosterhout: cultuurcoaches coördineren beleidsproces

De gemeente Oosterhout koos in 2015 voor een experimenteel traject om tot een nieuwe cultuurnota te komen. Drie cultuurcoaches coördineerden het proces samen met de gemeente. In de werkplaats van het LKCA deelde cultuurcoach Miranda van Bragt haar ervaringen. Ook interviewden wij de betrokken beleidsmedewerkers cultuur, Sandor Meuwissen en Floor Vogels over deze opvallende keuze. Wat kunnen we leren van Oosterhout?

Oosterhout hecht waarde aan cultuur

Drie cultuurcoaches, in dienst van h19, leggen verbinding tussen het onderwijs, jongeren en andere initiatieven in Oosterhout. In de nieuwe cultuurnota Droom, durf en beleef staan de intrinsieke en maatschappelijke waarde van cultuur geenszins ter discussie. Zo stelt de gemeente: 'Het gaat over de vorming van onze individuele en collectieve identiteit, over de ontwikkeling en uiting van gevoelens en beleving, (...) en de vergaring van kennis en inzicht. (...) Naast de intrinsieke waarde, draagt cultuur bij aan tal van maatschappelijke pijlers in ons bestaan'. 'Bij het vaststellen van de uitgangspunten werden individuele ontwikkeling, sociaal-maatschappelijke versterking, maar ook stedelijke economie (cultuur biedt werkgelegenheid), als vanzelfsprekend de programmalijnen', volgens Floor.

Cultuur 3.0?

Het experiment kwam voort uit een kritische blik op het aandeel van de overheid in cultuur. Opvallend is dat de gemeente het woord nota steeds tussen haakjes plaatst. Het ging de gemeente erom 'een nieuwe doorlopende ontwikkeling van cultuur in Oosterhout te realiseren: Cultuur 3.0'. Dat er uiteindelijk een fysieke cultuurnota ligt, ziet de één als noodzakelijk bijproduct en de ander als overbodig bureaucratie.

'De behoefte om de visie en uitvoeringsplannen op papier vast te leggen, komt voort uit de noodzaak van de overheid om zich te kunnen verantwoorden over de inhoudelijke keuzes en de inzet van publieke middelen', aldus Sandor. Uiteindelijk gaat het Miranda vooral om het verduurzamen van de uitkomst van het proces, oftewel de projecten en verbindingen. Hoewel het eindresultaat nog steeds 2.0 is, in haar ogen, biedt deze aanpak volgens Sandor wel perspectief voor andere beleidsdomeinen van de gemeente.

De cultuurcoach als spil

Volgens Sandor koos de gemeente bewust voor het betrekken van de cultuurcoaches bij de nieuwe cultuurnota, 'omdat in de aard van deze functie al besloten ligt om mensen en partijen dagelijks met elkaar in verbinding te brengen'. De gemeente en cultuurcoaches vormden samen een projectgroep, waarbij de cultuurcoaches ieder een programmalijn onder hun hoede kregen. Ze gingen actief op zoek naar verbindingen tussen mensen en domeinen om invulling te geven aan de programmalijnen. Hiernaast droegen hun eigen inzichten bij aan de vertaling naar de inhoud van de nota. Deze samenwerking is goed bevallen.

Loslaten en verbinden als succesfactoren

Het succes van deze aanpak voor (cultuur)beleid zit volgens Sandor in de beschikbaarheid van cultuurcoaches in de gemeente, juist vanwege de verbindende functie. Dat geldt ook voor sport; de buurtsportcoaches. Op andere domeinen, zoals zorg, zijn geen vergelijkbare functies. En ander succes was volgens Floor het onderdeel Onconferentie. Het inhoudelijke programma was ongestuurd. De lijst genodigden was erg divers. Naast de usual suspects waren er ook veel nieuwkomers; mensen die zich nooit met beleid bemoeien. Iedere deelnemer kreeg de ruimte om onderwerpen in te brengen en de agenda mee te bepalen. De bijeenkomst werd als vernieuwend ervaren. Was de uitkomst van deze brainstorm ook zo onconventioneel? Meer samenwerken, cultuureducatie als basis en verbindende thema's werden door deelnemers ingebracht. 'De opbrengst vanuit de deelnemers raakte dicht aan dingen die de gemeente ook van belang vindt en gaf een goed beeld van wat er in Oosterhout speelt rondom cultuur', antwoordt Sandor. Het hele proces bracht nieuwe verbindingen tussen mensen en domeinen en leidden tot concrete projecten. Het doel van het traject is volgens Sandor dan ook behaald; een doorlopende ontwikkeling van cultuur in Oosterhout.

Achtergrond

Oosterhout telt ongeveer 54.000 inwoners, verdeeld over de stad en 3 dorpskernen. De culturele basisinfrastructuur bestaat momenteel uit theater De Bussel, dat het pand deelt met de bibliotheek 'Theek 5', een centrum voor de kunsten h19, PH² Productiehuis de Pannehoef, kunstenaarsbroedplaats B.O.C.K, en op het gebied van erfgoed: speelgoed- en carnavalsmuseum Op stelten en het Brabants museum Oud-Oosterhout. Daarnaast zijn er veel culturele verenigingen actief, die een waarderingssubsidie ontvangen, en er wonen kunstenaars en creatieve ondernemers, soms wereldberoemd.

4 Conclusies

4.1 Meer cultuurcoaches dan beoogd

Circa 9% van het totaal aantal combinatiefunctionarissen is aangesteld in de sector cultuur. Dit betekent dat er in 2016 zo'n 256 fte aan cultuurcoaches is gerealiseerd. Veel meer dan de oorspronkelijk beoogde 135 fte (6% van 2250). Uit de inventarisatie blijkt tevens dat een deel van de cultuurcoaches wordt ingezet voor andere sectoren dan de oorspronkelijke twee: onderwijs en cultuur. Deze cijfers laten zien dat de vraag naar cultuurcoaches groter is dan de norm die destijds is afgesproken.

4.2 Vrijheid biedt maatwerk

De vrijheid die gemeenten binnen de *Impuls*-regeling krijgen voor het invullen en realiseren van combinatiefunctionarissen cultuur, zorgt voor een zeer diverse beroepspraktijk. De kracht hiervan is dat gemeenten de *Impuls* helemaal kunnen toesnijden op de eigen lokale situatie en daarbinnen op elke individuele school.

Toch heeft deze diversiteit ook een risico, want het is lastig een eenduidig antwoord te geven op vragen als 'Wat is nu eigenlijk een cultuurcoach?' en 'Wat is de toegevoegde waarde van een cultuurcoach?'. Juist deze vragen worden vaak door de politiek gesteld bij beslissingen over de verdeling van (schaarse) financiële middelen. De functie van cultuurcoach is kortom niet altijd even bekend of zichtbaar in de gemeente.

4.3 Werknemerschap en werkgeverschap

De cultuurcoach is opgeleid op hbo-niveau.

De meeste cultuurcoaches zijn net als hun gemeenten heel tevreden over het werk en het werkgeverschap. Ten opzichte van 2013 zijn de respondenten in 2016 over alle aandachtspunten meer tevreden. Met name als het gaat over de inhoud van hun werk. Het minst tevreden, maar nog wel voldoende, zijn ze over de uren die ze beschikbaar hebben voor het uitvoeren van hun werk.

Opvallend is dat een deel van de cultuurcoaches ook werkzaam is voor andere sectoren dan cultuur en onderwijs, met name welzijn (23%) en sport (19%) en in mindere mate de zorg (4%).

Daarnaast valt het hoge percentage zzp'ers (13%) op. Het zzp-schap geeft gemeenten vrijheid en de cultuurcoach een autonome status, maar kan ten koste gaan van de verduurzaming van opgedane kennis. Vaak beschikt een zzp'er over minder faciliteiten en het is de vraag in hoeverre hij bereid en in staat is om deel te nemen aan deskundigheidsbevorderingstrajecten.

Gunstig voor de verankering van het werk en het opbouwen van een netwerk, is het feit dat 60% van de cultuurcoaches al sinds 2012 (of eerder) werkzaam is als cultuurcoach.

We constateren een groot verschil in de inzet van uren van de cultuurcoach. De gegeven antwoorden variëren van 3 tot 38 uur in de week. Gemiddeld zijn de respondenten 18 uur in de week werkzaam als cultuurcoach. Ook het gegeven dat 50% van hen minder dan 16 uur per week werkzaam is als cultuurcoach en de overige 50% van hen meer dan 16 uur per week, illustreert hoezeer de omvang van het dienstverband van de cultuurcoaches uiteenloopt.

62% van de cultuurcoaches heeft een functieprofiel op papier. Gemeenten geven aan dat zij voor 52% van de cultuurcoaches een functieomschrijving hebben vastgesteld. 11% zegt dat dit geldt voor een deel van de fte van de cultuurcoaches. Dit betekent dat er nog steeds een grote groep cultuurcoaches werkzaam is zonder functieprofiel of met een onduidelijk functieprofiel.

4.4 Doelstellingen cultuurcoach

Verbeteren van de kwaliteit van cultuuronderwijs, verbinden van cultuuronderwijs met de buitenschoolse cultuureducatie en het stimuleren van een dagelijks cultuuraanbod op en rond de school zijn de meest nagestreefde doelen.

Bezuinigingen en de komst van regelingen als *Cultuureducatie met Kwaliteit* en de *Impuls muziekonderwijs* hebben invloed op het werk van de cultuurcoaches. Hoewel veel gemeenten de oorspronkelijke doelstellingen van de *Impuls brede scholen sport en cultuur* nastreven, zijn er andere doelstellingen bijgekomen waar gemeenten meer belang aan lijken te hechten. Zo is het accent op de brede scholen door veel gemeenten losgelaten en willen zij op alle scholen dagelijks cultuuraanbod stimuleren. Tevens heeft de verbinding met het buitenschoolse aanbod aan belang gewonnen. Hetzelfde geldt voor het verbeteren van de kwaliteit van het cultuuronderwijs.

De doelstellingen die zich niet richten op cultuureducatie op en rondom school, zoals het stimuleren van cultuuraanbod in de wijk of het stimuleren dat meer kinderen en jongeren lid worden van een amateurkunstvereniging, zijn beduidend minder vaak een doelstelling van de cultuurcoaches. Dit is opvallend, omdat de regeling voor de (buurt)sportcoaches hier juist wel op inzet.

Ook is onduidelijk in hoeverre cultuurcoaches zich nog inzetten voor cultuuraanbod in de veertig krachtwijken; 44% van de cultuurcoaches zegt nooit iets te organiseren voor kinderen uit een aandachtswijk.

4.5 Rijksbijdrage labelen

Wat deze inventarisatie, en de *BMC monitor*, in ieder geval duidelijk maken, is dat de cultuurcoach voor veel gemeenten een bruikbaar instrument is om doelstellingen op het gebied van cultuureducatie en cultuurparticipatie, en de verbinding daartussen, te realiseren. De rijksbijdrage voor de cultuurcoach moet volgens de gemeenten, ook in de toekomst, gelabeld in het gemeentefonds worden gestort.

5 Aanbevelingen per doelgroep

Algemeen

- Opvallend is dat zowel de gemeenten als de cultuurcoaches in het onderzoek zich tevreden tonen over het werk en de resultaten daarvan maar de toekomst van de cultuurcoaches vaak onzeker is. Bij slechts 28% van de gemeenten zijn de middelen voor de cultuurcoaches structureel. Zorgelijk is dat overige gemeenten middelen beschikbaar hebben tot 2017 of 2018 en bij een groot aantal coaches het contract in 2016 of 2017 afloopt. De voornaamste en meest dringende aanbeveling vanuit het onderzoek is dan ook om gemeenten ertoe te bewegen om structureel financiën beschikbaar te blijven stellen voor cultuurcoaches.
- Een relatief grote groep van de cultuurcoaches is werkzaam zonder of met een onvolledig functieprofiel. Voor de profilering en de legitimatie van het beroep is het van belang dat gemeenten een helder functieprofiel ontwikkelen voor de cultuurcoach, zonder de flexibiliteit van de functie teveel in te perken.
- In het verlengde hiervan verdienen de monitoring en evaluatie van de inzet van cultuurcoaches meer aandacht.

Rijksoverheid

- De structurele financiering van de cultuurcoaches is bij 72% van de ondervraagde gemeenten niet of onvoldoende duidelijk en deze situatie vraagt op korte termijn om aandacht vanuit het Rijk.
- De vraag naar cultuurcoaches is groter dan de norm die destijds is afgesproken en het verdient dan ook aanbeveling om deze norm te verruimen.
- De cultuurcoach zou, in navolging van de buurtsportcoaches, ook breder ingezet kunnen worden dan alleen ten behoeve van cultuur en onderwijs.
- De oorspronkelijke doelstellingen van de *Impuls brede scholen sport en cultuur* vragen om een herijking. Belangrijk daarbij is dat er een goede balans is tussen binnenschoolse en buitenschoolse cultuureducatie, ook om de verbinding tussen beide domeinen goed te kunnen leggen.
- De rijksbijdrage voor de cultuurcoach moet volgens de gemeenten, ook in de toekomst, bij voorkeur gelabeld in het gemeentefonds worden gestort.
- De regelingen *Cultuureducatie met Kwaliteit* en *Impuls muziekonderwijs* versterken het werk van de cultuurcoach. Het is wenselijk om hieraan aandacht te besteden bij de invulling, uitvoering en monitoring van deze regelingen. Dwarsverbanden tussen deze regelingen en het werk van cultuurcoaches zijn aan te bevelen.

Gemeenten

- Zonder structurele gemeentelijke middelen is de toekomst van de cultuurcoach onzeker. Het is van groot belang om de contracten voor cultuurcoaches die aflopen in 2017 en 2018 te continueren.
- Het verdient aanbeveling om kritisch te blijven kijken naar de doelstellingen die men voor ogen heeft met cultuurcoaches en hierin richtinggevende keuzes te maken die passend zijn bij het specifieke profiel van de cultuurcoach.

- De inzet van cultuurcoaches ten behoeve van de veertig krachtwijken vraagt om aandacht, aangezien 44% van de cultuurcoaches in het onderzoek zegt nooit iets te organiseren voor kinderen uit een aandachtswijk.
- Visieontwikkeling op het gebied van cultuur, sport en de Wmo biedt nieuwe mogelijkheden. Zo kunnen cultuurcoaches en sportcoaches ook ingezet worden in het kader van de Wmo.
- Het is van belang om het percentage cultuurcoaches dat als zzp'er werkzaam is (13%) niet te hoog op te laten lopen. Dit kan ten koste gaan van de beschikbare faciliteiten en de verduurzaming van opgedane kennis.

Cultuurcoaches

- Dring bij de gemeente of andere werkgever aan op de omschrijving van een functieprofiel.
- Kijk kritisch naar de gestelde doelstellingen in relatie tot de behoeften in de praktijk en de beschikbare tijd en middelen.
- Besteed ook aandacht aan de krachtwijken en andere specifieke wijken in de gemeente.
- Zoek zo mogelijk aansluiting bij activiteiten in het kader van de regelingen *Cultuureducatie met Kwaliteit* en *Impuls muziekonderwijs*.
- Zoek waar mogelijk verbinding met sectoren als kinderopvang, sport, zorg en welzijn.
- Onderzoek de mogelijkheden om gezamenlijk met sportcoaches in de omgeving activiteiten in het kader van de Wmo te ontwikkelen.

6 Geciteerde werken

Bestuurlijk kader Cultuur en Onderwijs. (2013, december 16). Den Haag: OCW.

Bijsterveldt-Vliegenthart, M. v. (2012, oktober 24). Beleidsreactie advies cultuureducatie in het primair onderwijs. Den Haag: OCW.

Bussemaker, J. (2013, december 24). *Kamerbrief over de gevolgen van de cultuurbezuinigingen*. Den Haag: OCW.

Ensink, J. (2014). trends in het aanbod van de centra voor de kunsten, inventarisaties van het aanbod in 2009, 2011 en 2013. In LKCA, *Zicht op actieve cultuurparticipatie, thema's en trends in praktijk en beleid* (pp. 84-93). Utrecht: LKCA.

FCP. (2012, augustus 1). *Deelregeling Cultuureducatie met Kwaliteit in het primair onderwijs Fonds voor Cultuurparticipatie 2013-2016*. Koninkrijk der Nederlanden.

Fonds voor Cultuurparticipatie. (2012, augustus 1). *Deelregeling Cultuureducatie met Kwaliteit in het primair onderwijs Fonds voor Cultuurparticipatie 2013-2016*. Koninkrijk der Nederlanden .

Huizing, L. (2015). *Onderzoeksrapport Onderzoeksstage Cultuurcoaches*. Utrecht.

Kox. (2015). Utrecht: 2015.

Kox. (2016, januari 25). Opgeroepen op december 5, 2016, van <http://www.lkca.nl/nieuws/nieuwsoverzicht/reactie-lkca-eindadvies-onderwijs2032>

Kox, R. (2015). *Visie op cultuureducatie in het funderend onderwijs*. Utrecht: LKCA.

Kox, R. (2015). *Visie op cultuureducatie in het funderend onderwijs*. Utrecht: 2015.

Kox, R. (2016, januari 25). *Eindadvies Onderwijs2032: kansen voor cultuureducatie*. Opgeroepen op december 5, 2016, van LKCA: <http://www.lkca.nl/nieuws/nieuwsoverzicht/reactie-lkca-eindadvies-onderwijs2032>

LKCA. (2013). *Inventarisatie cultuurcoaches*. Utrecht: LKCA.

LKCA. (2015, juni 23). *'Grootste klap in cultuursector moet nog komen'* . Opgeroepen op september 14, 2016, van <http://www.lkca.nl/nieuws/nieuwsoverzicht/grootste-klap-in-cultuursector-moet-nog-komen>

LKCA. (2015). *Versterking van de groepsleerkracht: hoe en door wie?* Opgeroepen op september 14, 2016, van <http://www.lkca.nl/kennisdossiers/cultuur-in-de-kanteling/2-kwaliteit-van-cultuureducatie-in-het-primair-onderwijs/versterking-van-de-groepsleerkracht>

LKCA. (2016). *Basis voor cultuureducatie, Handreiking voor de toekomst van binnen- en buitenschoolse cultuureducatie*. Utrecht: LKCA.

Munster, O. v. (2015). *Cultuur in de kanteling*. Utrecht: LKCA.

Onderwijs 2032 in tien punten. (2016). Opgeroepen op september 14, 2016, van Onderwijs 2032: <http://ononderwijs2032.nl/onderwijs2032-tien-punten/#status>

Vreede, d. M. (2013, oktober 25). *Cultuurcoach: nuttig of noodzakelijk?*. Opgeroepen op september 14, 2016, van <http://www.lkca.nl/kennisdossiers/cultuurcoach/blogs-cultuurcoach/is-de-cultuurcoach-nuttig-of-noodzakelijk>

Wajer S., W. v. (2016). *Samenvatting Monitor Brede Impuls Combinatiefuncties 2016 (over 2016)*. Den Haag: BMC onderzoek.

Wajer, W. v. (2016). *Samenvatting Monitor Brede Impuls Combinatiefuncties 2016 (over 2016)*. Den Haag: BMC onderzoek.

Colofon

Tweede inventarisatie cultuurcoaches
Rapportage januari 2017

Auteurs

Marian van Miert
Josefiene Poll
Anita Twaalfhoven

Uitgever

Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA)
Kromme Nieuwegracht 66
Postbus 452
3500 AL Utrecht
030 711 51 00
info@lkca.nl
www.lkca.nl

@LKCA Utrecht, januari 2017

Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) is het kennisplatform voor professionals, bestuurders en beleidsmakers in cultuureducatie en cultuurparticipatie. We delen kennis en ervaring met iedereen die zich inzet voor cultuureducatie, binnen het onderwijs en daarbuiten, en amateurkunst.

Meer weten over het LKCA?

Ga naar www.lkca.nl, schrijf u in voor onze nieuwsbrieven of volg ons op Twitter, Facebook en LinkedIn.

LKCA

Kromme Nieuwegracht 66
Postbus 452, 3500 AL Utrecht
030 711 51 00, info@lkca.nl

www.lkca.nl